

DEMOKRASİ MİTİ

TAGE LINDBOM

Özgün Adı: *The Myth of Democracy*
İnsan Yayınları, Birinci Baskı-1998, 123 Sayfa

TAGE LINDBOM

Tage Lindbom, 1909'da İsveç'te doğdu. Norrland'ın çok geniş alanlarında büyüdü. İlk ciddi çıkışını İsveç Ticaret Sendikası hareketini konu alan teziyle felsefe doktoru derecesini kazandığı Stockholm Üniversitesi'nde yaptı. 1965'ten itibaren Sosyal Demokrat Parti'nin merkez kütüphane ve arşivlerinin başına getirildi. Burada uzun yıllar merkezi karar alma mekanizmasında etkili olarak çalıştı. Fakat sosyalizmin çözüm olamayacağını gördükten sonra bu görevinden sessizce istifa etti. II. Dünya Savaşı'ndan sonra derin bir entelektüel ve manevi değişim yaşadı. 1962 yılında Sosyal Demokrat ve ona bağlı hareketlerin öncülerini eleştiren *The Windmills of Sancho Panza* adlı eserini yayınladı. Daha sonra İsveç'te birçok eseri yayınlanan yazar, din ve modern seküler ideoloji arasındaki gerilimi açıklamaya çalıştı. Eserleri arasında 1970'de yayınlanan *Between Heaven and Earth* (Sema ile Yeryüzü Arasında) ve dört yıl sonra yazdığı ve geçen yıl yayınevimiz tarafından Türkçe'ye kazandırılan *The Tares and The Good Grain* (Başaklar ve Ayrık Otları) bulunmaktadır. Elinizdeki bu eser Başaklar ve Ayrık Otları'nın devamı mahiyetindedir.

ARKA KAPAK

Yeryüzüne yeni bir hakim olduğuna (özgür ve eşit İnsan, Volente Generale'ı muhafaza eden İnsan) dair yapılan ilan, en mükemmel ifadesini Jean-Jeaques Rousseau'nun Sosyal Kontrat doktrininde bulmuştur. Ama son tahlilde belirtilmesi gereken gerçek şudur ki hikayelerle, rüyalarla, ütopyalarla bundan böyle bir yere varamayız. Hayır, bu her şeye gücü yeten İnsan'ın ilanı anlamına gelen yetkinleştirilmiş ifade, varlığın kendi orijininde, Tabiat içinde kökleşmiş bir mittten başka bir şey değildir. Dolayısıyla bu mit ile beyan edilen güç, özgürlük ve eşitlik temelinde, bizzat Tabiat'ın iki "arketip"ine yaslanıyor.

Çevirenin Sunuşu

İsveçli felsefeci-teolog Tage Lindbom, bu kitabında demokrasinin öncülerini nazara vererek arkasında yatan psikolojik ruh hallerini, felsefeden de yararlanarak ortaya koymaya çalışıyor. Ama öncelikle vurguladığı nokta, demokrasinin Tanrı buyruğundan kaçmaya çalışan seküler insanın ortaya koyduğu diğer çabalar içinde bir çaba olarak anlaşılması gereğidir. Ona göre, seküler insanın en büyük çelişkisi, kutsalı inkar ederek Tanrı'dan kurtulmaya çalışırken yine kutsalı kullanarak kendine bir yeryüzü sistemi inşa etmeye çalışmasıdır. Lindbom, demokrasinin insanlar üzerinde hakim kılınabilmesine yardımcı olsun diye yolun başında inkar edilen mitlere geri dönülmesini de bu bağlamda ele almaktadır.

Lindbom diğer demokratik öncülleri -güç ve özgürlük gibi- ele alış şekli ve anlatımıyla da, demokrasiyi, bir fazilet rejimi olmaktan çok, insanın toplumda güce dayalı özgürlüğünü gerçekleştirmek için geliştirdiği bir araç olarak gördüğünü ortaya koymaktadır. Bir insan çabası olmasına rağmen ve üreticilerinin de böyle tanımlamasına rağmen, halkların demokratik sisteme uymaları için üzerine kutsal tozu serpmesi zorunluluğu ise Lindbom'un dikkat çektiği önemli bir noktadır.

Ömer Baldık

Giriş

Lindbom'un, kendini hakikaten o yola vakfetmiş ateistlere ya da katı pozitivistlere ulaşmada çok az şansının olduğu da doğrudur. Onlara göre Lindbom'un bakış açısı basit bir şekilde "bilimsizdir" (unscientific) Ancak kendilerini dindışı ya da geleneksel şekilde dindar görmeyen samimi okuyucular için durum farklı olabilir.

Tüm hükümetler -sıkı diktatörlükler bile- fonksiyonel olmak için gönülsüz dahi olsa en azından "halkın oluru"nu almak zorundadır, yani sınırlı anlamda "demokratik" olmak zorundadır. Aynı zamanda, en eşitlikçi ve çoğunlukçu olanlar da dahil olmak üzere demokrasiler, bir halkın kendini yönetmesinin imkan dışı olmasından dolayı "oligarşik" olmak durumundadır (her halkın idarecisi olması kaçınılmazdır).

Lindbom, ikinci noktayı kendine referans alır ama demokrasinin çeşitlenen olanaklarını daha geniş çerçevede tartışmaya girmez.

Plebisitçi demokrasi, hükümet politikasını çoğunluk isteklerine uydurmayı dener. Üstelik, büyük halk kütlesinin kendi menfaatleri konusunda en iyi kararları vereceğini ve hatta Jean-Jacques Rousseau tarafından beyan edildiği gibi halkın çoğunluğunun bir iyiliğe, bir fazilete sahip olduğunu varsayar. Halkı yöneten resmi makamlar, bir bağımsızlık atmosferi içinde kanunlar yapmamalı ve kararlar alınmamalıdır; sadece bugünkü kamu oyunun taşıyıcısı olmalıdır. Nihai otoriteyi çoğunluğa mal etme yoluyla plebisitçi demokrasi, hükümeti yayma ve merkezileştirme ve tüm sosyal mevcudu siyasallaştırma eğilimi gösterir. Çoğunlukçuluk teorisi gerçekte ne olursa olsun, pratikte politikacıların, kamuoyunun en küçük ortak paydasını bulması anlamına gelir. Toplum, sık sık kısa görüşlü, suni ve tamamen partizan arzuların nesnesi yapılır.

Claes G. Ryn

Demokrasi Miti

Kim hükmedecek, Tanrı mı yoksa insan mı? Bu soru, ölümlü dünyada her şeyi, özellikle ve en belirgin olarak da sosyal düzenlemelerimizi belirleyen insan varlığının büyük anayasal sorusudur. Bu soruda ibreyi insanın lehine çevirmek için imanlı dönemler, imansızlık dönemlerine çevilir. Peygamberlere itaat, harmoni ve uyumun hakim olduğu devirler, bir şekilde itaatsizliğe, isyana ve inkara doğru yol aldırılır. Bu büyük kırılmalar esnasında zaman aşımı tanımayan ezeli soru ise şudur: Biz insanların bu dünyadaki sürekli huzurda bulunuşu, semavi ve ilahi buyrukların vekili olduğumuza denk midir yoksa değil midir? Veyahut biz insanlar kendimizi daha üst bir egemenlikten özgürleşmeye çabalamak zorunda mıyız, değil miyiz?

Bu çatışma, Kutsal Kitap'ta yer alan Düşüş bölümünde şimdiye kadar insanlara anımsatılmış bir çatışmadır. Bu bölümde bahsi geçen Yılan'ın ilk İnsan'a verdiği sözün iki ayaklı bir içeriği vardır. İyi ve kötünün bilgi ağacının meyvelerini yemekle ve bu şekilde ilahi buyruğu çiğnemiş olmakla İnsan, kendini semaya bağımlılıktan özgürleştirecek ve aynı zamanda iyiyi ve kötüyü bilen "tanrılara benzeme" vaadini gerçeğe dönüştürmüştü olacaktır. Düşüş'ün, semaya bağımlı olan arızı tabiatımızdan kaçınılmaz bir şekilde serbestleşmek ve sadece Kutsal'a ait olan bir bilgiyi kazanmak suretiyle "eşit" olmak şeklindeki bu ikili içeriğiyle ancak İnsan Sitesi'nin dış hatlarını algılayabiliriz. İki köklü ideolojik "arketipler" olan özgürlük ve eşitlik, şimdilerde çözümlenmekte ve geniş çerçevede düşünülmemektedir.

Bu iki ideolojik ilk örnek, akılcılık ve duyumsalcılığın iki kabiliyeti gibi sekülerizasyon diye adlandırdığımız bir süreç içerisindeki temel öğelerdir. Bu süreç ki, kutup yıldızı gibi yersel, yatay ve tek boyutludur. Sonuç olarak bu ilk örnekler, hiyerarşik olanla göğe ilişkin olanı inkar etme eğilimini uzlaştırırlar. Sekülerizasyon ayrıca bu eğilimi, insan iktidarının pekişmesini amaçlayan ilerlemeci dünyevi fetihlere indirger. Bu yüzden bu iki ilk örneğe, yani özgürlük ve eşitliğe üçüncü bir öğe eklemek durumunda kalınmıştır: dünyevi iktidar.

Yahudi-Hıristiyan medeniyetinde sekülerizasyon sürecini göksel ile yersel arasında, maneviyat ile duyumsal düzen arasında, idrak ile muhakeme arasında yapıla gelen sürekli bir diyalog olarak görmek mümkündür. İnsan Sitesi'nin kaydettiği bilimsel ve teknolojik ilerleme ve başarılarını arkasına alarak Tanrı Sitesi'ne meydan okuması ve onu koyması her zaman olasıdır.

Modern Batı tarihinde sekülerizasyon, ilk adımını Orta Çağ'da Aristocu mantığın ve doğal felsefenin Batı dünya görüşüne zorla sokulmasıyla atmıştır. Bu yönde atılan önemli bir adım da on üçüncü yüzyıl da İngiliz Fransisken keşiş Roger Bacon'ın, matematiğin insan düşünüşünün dünyaya ait olan objektif hakikati kurabilmesinde temel bir metot olabileceğini iddia ederek matematiği öne çıkarmasıdır. Tıpkı Prometheus'un tanrılardan ateş çalması ve böylece onları gök ile yer arasına eşitlik getirmekle korkutması gibi, matematikle de ilahi hakikate denk bir bilginin kazanılmasının mümkün olabileceği öngörülerek insanların zihinleri iğfal edilmiştir.

Biz insanlar dünyayı duyumsal ve zihinsel yeteneklerimizle tecrübe ederiz. Duyumsal kaba bilgiden türettiğimiz kavramlarımızın bize gerçek bilgiyi sağladığına inanırız. Ockham buna paralel olarak şöyle

demistir: "Tanrı'nın kendisini dünyada sunmamasından dolayı biz O'nun gerçek bilgisine sahip olamayız. Biz sadece inanma durumundayız bilme durumunda değil."

Bu açıklama, Ortaçağ düşüncesinde köklü bir ayaklanmayı, sahil bir devrimi temsil eder. Öte yandan bu açıklama Martin Luther'in *sola fide*'si yani sadece inanç şeklinde anlamak zorunda olduğumuz düşüncesinin tam karşısında yer alır. Luther'in bahsettiği yalnızca ateşli bir inanç," Ockham'ın yer ile gök arasına, Yaratıcı ile yaratılmışlar arasına kurmaya çalıştığı denge köprüsünün çürüklüğünü ortaya çıkarabilir. Ockham için gerçek, duyularımızın algıladıklarından başkası değildir.

Önce Rönesans, sonra hümanizm, sonra da barok dönem: bu üçünün kendilerinden öncesine göre önümüze koyduğu fotoğraf varlığın sekülerleşmiş bir dünyanın giderek daha da profanlaşan bir kavrayışına dönüştüğünü kanıtlar. Bilim, teknoloji, estetik, sosyal ve politik güç vs. bunların hepsi Batılı insanın bilincinde giderek daha fazla baskın hale geldiler. Kesinleştirmek için söylemek gerekirse, ilerleme olarak görülebileceklerin çoğuna ilişkin tüm değişiklikler, bazı açılardan ... Tanrı'yı onurlandırıcı şeyler olarak düşünülebilir. Ama barok devlet, kendisiyle birlikte bu değişikliklere tamamen dünyevi bir egemenlik nosyonu kazandırmış ve böylece barok devlet, Ortaçağ birliği ve bu birliğin din-merkezli güç anlayışını bozmuştur. Rasyonel düşünme, dünyayı faaliyet bakımından daha fazla yön gösterici olmuş ve bu eğilim felsefi mükemmelliğini, ünlü *Discours de la Methode*'unu 1637'de yayınlayan Fransız düşünür ve matematikçi Rene Descartes'da bulmuştur.

Pragmatik ve ampirik olarak biz hayattaki yolumuzu sürekli deneme ve yanılmayla bulmaya çalışmak durumundayız. İnsan plan yapmayı ve bir çıkar yol bulmayı öğrenmek zorundadır; işte tam da bu yüzden duyumsalcılık, sosyal bir amaç kazanır: korku ve acı çekme, sadece bireysel yaşamda değil toplumsal yaşamda da yok edilmelidir. Bu amacın tümünde rahatlıkla görülebilecek olan, kabataslaklandırılmış modern refah devletinin çizgileridir.

Rasyonalizm ve duyumsalcılık, kendilerini, sayelerinde sekularizasyonun Batı dünyasına aktığı zihni akımlar ve bilincin iki biçimi olarak kanıtlayacaktır. Yedi ölümcül günahın birincisi ve en büyüğü olan insan kibri, *superbia* durmaksızın büyümektedir. İnsanın kendini yersel iktidarın vekili olarak keşfedip bunu gerçeklemeye başlaması 18. yüzyıla tekabül eder. Kendisini yükseltme motivasyonu ile insan, binlerce yıldır zıtlık ve eksikliklerin tanımladığı biçimsel düzen içinde mahpus, yaratılıştan şüphe etmeye ve onu inkar etmeye başlar. Buna rağmen insan, sınırları olmayan ve insan gücüne had koymayan bir dünyada yaşadığına inanmayı da ihmal etmez. Bu giderek büyüyen narsisizm içinde büyük harfle İnsan ve İnsan türü, soyut bir ikiz takımı olarak tezahür eder.

II

1789 Fransız Devriminin seçkin bir içeriği vardır: Fransız Devrimi, eski geleneksel düzeni lanetleyerek insan hayatına ilişkin tamamen yeni bir yapı beyan eder. Bu arada ben gelenekselcilik ve modernizm terimlerini kullandığım zaman sakın bu terimleri gelişigüzel kullandığım sanılmasın. Bu terimlerin her ikisinin de birbirlerine göre birtakım nüansları var. Bu bakımdan her ikisi de çok değişik şekillerde yorumlanabilir, ama unutmamak gerekir ki bu terimler hiçbir zaman hayatın ve bilincin iki farklı kavrayışlarını ifade etmez. Bir kere gelenekselcilik, yersel ve duyumsal aktüaliteyi belirlediğine inanılan bölünmez bir güç üzerinde, yüksek ilahi Gerçek üzerinde temellenir. ... Özetle söylemek gerekirse geleneksel insanın objektif bir Varlığı kavrayış kapasitesi vardır, çünkü geleneksel insanı geleneksel yapan özellik, onun kendi kalbine konmuş olan ölümsüzlük ve objektif Gerçeklik bilincine sahip olmasıdır.

Modernizm geleneksel olanı reddeder. Bunun en birinci nedeni, onun, genellikle sonu gelmez ilerleme ifadesiyle anlatılmak istenen sürekli değişim ile vasıflanmak için bir "Özgür el"e arzu duymasıdır. Hiyerarşi, otorite, zaman içinde şişen gelenek ve toplumun büyüttüğü normlar -bunların hepsi modernistler tarafından tarihsel dinamizme ve göreceliğe set olsun diye geliştirilmiş yığınlar olarak görülür. Modernist için tarih, tüm şeylerin görece olduğu hızlı değişimin öyküsüdür. Modernistin böyle bir tanımlama yapmaktaki amacı, insan faaliyetine yeni ve genişletilmiş alanlar açmaktır.

Büyüyen sekularizasyon, bir yandan da kendi karşıtı olan sürekli güçsüzleşen geleneksel değerler anlamına gelmektedir. İnsanın içindeki Tanrı'nın sureti, dur durak vermeden inceltilmektedir. Dünyevi olaylar da ve işlerde Kutsal'ın rolü en azından insanın bilincinde gittikçe azalmaktadır. Böylece modern

insan yeryüzü üstünde kendisinin, yalnız kendisinin egemen olduğunu daha çok düşünmeye başlar. Son olarak da dünyaya hükmeden güç el değiştirir; sema ve yer şimdi birbirinden ayrılmış kıtalara benzer. ... Devamlı bir surette nabız gibi atan hayat, sabit değişim ve kesintisiz ilerleme... Bunlar bizim modernizm olarak adlandırdığımız idealler ve değerler arasında en önemli öğelerdir artık. Tarihsel gerçeklere uygun olarak 18. yüzyılın son on yıllarında bize temel bir değişim eşliğinin atlatıldığını söyleyebiliriz. Sekülerizasyon, Batılı insanın bilincinde bu devirden sonra artık buluşa ermiştir. Tanrı Sitesi suretinin rengi yeterince soldurulduğuna göre şimdi İnsan Sitesi'nin temelleri yerleştirilmeye başlanabilir.

Modern dünyada hayat, her zaman yeni görünüşler sağlayan ve her zaman yeni maceraların beklenildiği bir nehir üzerindeki gezintiye benzer. Bu yeni bilinç halinde not edilmesi gereken önemli bir psikolojik faktör vardır. Bu da bizim biyolojik ve zihni yaşamımızda kendini hastalık kalıntısı gibi sürekli tehdit ederek belli eden şeydir: hüznün tehlikesi. Bununla yüz yüze gelen modernizm, bize bu tehdidin çözümünde kullanılacak bir hediye sunar. Buna göre bu depresyon ve melankoli tehdidinin ilacı faaliyet, değişim ve değişimden zevk almaktır. Bu şekilde modern insan bize yeni bir kavram, yeni bir terim verir: "radikal" - çünkü onun çabalamalarının tümü, sola yöneltilmiştir. Tıpkı Fransız Devrimi'nin maksimi gibi: "solda hiçbir düşman yok".

Geleneğin kendilerini biçimlendirdiği insanlar, son dönemlerde ciddi bir problemle yüzyüzedirler. Eğer babalarının inancına sınıksız sarılırlarsa toplumdaki tecrit edileceklerdir. Bazıları ifade etmişse de bu durumu hiç kimse De Tocqueville'den daha güzel söylememiştir. O der ki: "Geleneğin insanları kendi kadim inançları nedeniyle terk edilmekten ve yalnız bırakılmaktan korkarlar; ve yanlışta çok tecritten korktukları bu ikilem içinde kalabalığa karışırlar."

İnsan, gün ortasında rüya gören bir varlıktır. Bu aslında bir ihtiyaçtan doğmuştur, yeryüzü hayatının katılığından kaçma gibi bir ihtiyaçtan. Bu nedenledir ki, çeşit çeşit peri masalları ve rüyaların oluşturduğu sanal dünya, insanın yeryüzü hayatında adeta bir sığınma yeridir. Dolayısıyla insan bu sıradan çatışma ve mücadele dünyasından, içinde başı boş dolaştığımız bu yavuz labirentten yüzünü çevirir; ve huzur dolu ve cennetimsi varlığın özlemini çektiği rüyalara dalar. Peri masalları ve rüyaları, yıpratıcı profan gerçeklerin veremediklerini verebilecek güce sahiptir çünkü. Böylece özdeksel olmayan umutlar ve peri masalları yüksek tutulmuş rüyaları gerçekleştirmek için bir araca dönüşür.

Yine bilir ki, bir rüya sadece bir rüyadır, masallar da masaldır. Geleneksel insan için ise dünya ne ise odur, tıpkı insanın ne ise o olması gibi: potansiyel olarak bir aziz ya da kötü ruhlu biri. Özetle geleneksel insan, yersel varlığının uzağında rüya göremeyeceğinin farkındadır.

Buna karşılık, dünyevileşmiş insan başlangıçtaki hikmeti kaybetmiştir. Masallar ve yap-inan dünyasına gireli beri, gün ortasında gördüğü rüyalar farklı bir muhteva kazanmıştır: İnsan Sitesi'nin imzası altında herşeye gücü yeten insan iktidarı, yeryüzünde mükemmelliği gerçekleştirecektir. Çünkü dünyevileşmiş insan, sadece gerçekte nasılsa o şekilde olan objektif dünya bilincinden ve tüm sınırlılıklarıyla yaratılış bilincinden yoksunlaşmamış, ama daha da önemlisi dünyada ve insanların yaşamlarında ilahi hazir bulunuş (huzur) bilincinden de uzak kalmıştır. O bu yüzden bir boşluk ve bir anlamsızlık hissiyle doludur, ve salt bu durum, onu kendisini sonsuz narsistik tasarımlara ve spekülasyonlara bırakması için yeterlidir. Gün ortasında rüya görmekle gerçekliğin yerinin değiştirildiği yer, işte bu tasarımlardır. Geleneksel insan yaratılmış dünyanın asla bir cennet olamayacağını bilir. Buna karşılık dünyevileşmiş insan, insan gücünün varoluşsal eksiklikleri kökünden kazıyacağı şeklindeki rüya ile büyülendiğinden cennet umudunu kaybetmeyerek cennetin izini sürmeye devam eder.

Özsel olarak konuya eğildiğimizde bu yeni anayasal düzenin iki problemi çözmek zorunda olduğunu görürüz. Bunlardan birisi, kutsal huzurun unutulduğu, inkar edildiği ya da onunla yarışa girildiği profan varoluşta karşılaştığımız boşlukla ilgilidir. Ve bu boşluk, bu dikey bağlantı yokluğu, yatay düzlemde tek boyutlu çizgide doldurulmak suretiyle yok edilmek zorundadır. İkinci problem ise insanın incinmiş kimliğidir; kompleks gerçekliği içinde insan, devamlı surette hem kendi başına hem de aşkındır. (Bu gerçek aynı zamanda insanın eş zamanlı olarak nasıl hem bireysel hem de evrensel olabildiğini de açıklayıcı mahiyettedir).

Yunanlılar, bizim mit olarak bildiğimiz antik kavrama isim babalığı yapan millettir. Yunan mitosu, kaynağı tanrıların kendileri olduğu Hakikat'le ilgili bir mesajın otoriter geleneği anlamına gelir. Mitos bu anlamda ilahi bir kaynaktan yayılan öğütsel bir şeydir ve insanlığa dünyadaki faaliyet, düşünme yolları, kanunların yapımı açısından geçerli ve doğal olan ne ise onlara ait bilgileri sağlarlar. Yunanlılar için mit, Varlığın toplamını ifade ediyordu: Yunan felsefesi M.Ö. 7. yüzyılın sonunda ve 6. yüzyılın başlarında şekillenmeye başladığı zaman mitler, hala bu antik anlama sahiptiler. Daha eski çağlarda ise Yunanlılar, varlık bilimi (ontoloji) içine Olimpos dağında yerleşik tanrılarla birlikte kendilerini de katmışlardır. Bu da gösteriyor ki, Yunanlılar her ne kadar kendilerini katmış olsalar da başlangıçta kadim Doğu'nun kabul ettiği Varlığın ötesindeki mutlak ve ebedi Zat'tan yola çıkmışlardı.

Öncelikle şunu bilmeliyiz ki, bir mit "kutsallaştırılmaksızın" üstün yönetim hakkına kavuşan bir iktidara sahip olamaz. Dolayısıyla mit, tüm yersel varoluşun önünde "olmak" zorundadır. Böyle bir mit, tüm eşyanın primordiyal başlangıcında, Varlığı kendindenlikte ve varolan her şeyin kaynağı olmakta kendine ait bir yere sahip olmalıdır. Sadece ve sadece bu mukaddeslik ve eksenindeki özgünlüktür ki, miti değiştirilemez ve evrensel olarak geçerli kılar. Rousseau'nun başarabildiği de işte budur. Rousseau gerçekten mitin kendisini yaşatabileceği "cennetsel" bir kök hali inşa etmede başarılı olmuştur. O bu köke, Tabiat adını verdi. Rousseau için tabiat, her şeyin "kutsal" çıkış noktasıydı; insan da bu Tabiat sitesinde özgür olarak doğmaktaydı.

Rousseau Düşüş'ü sadece bir yeryüzü dramı, seküler bir trajedi olarak yorumlamıştır. Kendisi de bunu doğrular: *"İnsan Özgür doğar, ama sonra zincirlerin koyundadır."*

Gerçekte Rousseau'nun masum Tabiat Cenneti'nden anladığı, Yahudi-Hıristiyan Düşüş'üyle ilgiliydi, çünkü ilk insanların iyi ve kötünün bilgi ağacından yenmemesine dair buyruğa itaat etmemekle kesinlikle kazanacaklarına inandıkları "özgürlük," Rousseau'nun "cennetinde" insan varlığının birinci temelidir. İnsanın sema düzenine başkaldırışı, "tanrılara benzeme" ve Tanrı'ya eşit olma teşebbüsü, Rousseau'nun "cennetinde" ikinci temel taşıdır. Görülüyor ki, kendi "kutsal" Tabiat düzeninde Rousseau, rüya şatosunu iki sahte arketip üzerinde dikmişti: özgürlük ve eşitlik.

Bu iki arketip sayesinde insan ulaşılmaması gereken bir hedefe sahip olmuştu: vahşiliğin ve baskının hakim olduğu nesne dünyasında "suni" ve "haksız" düzenlemeleri bertaraf etmek. Böylece yaratılmışları "cennetsel" köklerine, bir başka deyişle Tabiat'ı kendi orijinal düzenine geri döndürmek. Adaletsizliğin bertaraf edilmesi ise sonuçta bir anayasa inşa etmeyle mümkündü. Sadece özgürlük ve eşitlik temeli üzerinde yükselen bu anayasa, Tabiat'ın dünyevi meşruiyetinin "kutsal" düzenini sağlayabilirdi.

Ancak bu amaç, sonuçta herkesçe görünmesi ve onaylanması gereken bir doğruluk, doğal hak ve adalet yapısı talep ediyordu. Bu noktanın keşfedilmesiyle biz yeni bir kavramla, Sosyal Kontrat (*Contrat Social*) ile tanıştık. Rousseau, yaratılıştan içkin bir adalet düzeni, doğal bir fazilet ve iyilik olduğuna ilişkin antik düşünceye muhabbetle kucak açmıştı.

İngiliz sosyal felsefecisi Thomas Hobbes da, egemenlik üzerine yazdığı külliyyatında bunun yolunu göstermiştir, vatandaşı John Locke ise çifte kontrat sunarak meseleyi daha da ilerletmiştir: birincisi, müşterek bir kontrat ve ikincisi ise, birinci sözleşmenin temelinde düzenlenmiş olan bir hakimiyet kontratıdır.

Bu ütöpik düşünceler ve yapıları meczolmuş teorik kontratlar, insanın üstün gelmesi ve kanunsuzluğu ve geçici sıkıntıyı yok etmesi öngörüleniyle sıradan yaşama, pratik dünyaya ve kurumlara sunulan çabalardır. Rousseau ilk olarak, kontratı yersel, kurumsal ve politik vasfından özgürleştirmiş ve onu profan şartlarından soyutlama niyetiyle mitsel bir rütbeye yükseltmiştir. Rousseau için Tabiat, psiko-fiziksel olgulardan daha fazla bir şeydir; yani kutsaldır. Özgürlük ve eşitlik de benzer şekilde kutsal ve devredilemezdir.

Rousseau'ya göre insanoğlunun tümü eşit doğar. İşte bu sebepten dolayı, egemenliği içeren sosyal bir sözleşme üzerinden hükmetmek gerekir. Bunun mantıksal sonucu, herkesin herkesle bir sözleşme yapmasıdır. Bu sözleşme yoluyla herkes, herkesle bağlanır, herkes kendisinden diğeri adına feragat eder, ama sonuçta hiç kimse kendisini her hangi bir şeye ya da herhangi birisine tutsak etmez. Böylece iktidar, baskı ve kölelik dışlanmış oluyordu. Bunun sonucunda eğer bir kimse bir başkasına verilmemiş

olan bir hakka sahip olursa, bunun anlamı eski dönemlerdeki tiranların yeniden hortlaması olacaktır. Ve böyle bir hortlama sosyal kontratın boydan boya delinmesi demektir.

Bu ortaklık, bir özgürlük ve eşitlik ortamına neden olur. İnsan, kendi kendisini yönetmesi, yani kendi kanunlarını yapması anlamında özgürdür; ve aynı zamanda eşitlik (hükme uzanma bağlamında eşitlik, yani vatandaşlık) içinde yaşadığı "ortaklığında" özgürdür. Biz güç ve zeka bakımından farklılıkları red edemeyiz. Ancak bu Rousseau'nun beyan ettiği gibi, Tabiat'ın kendisinde karşılığını bulan "adaletsizliktir." Bu gerçekler ışığında herkes, sözleşme ve vatandaşlık kurumu altında kendisini eşit hisseder.

Bu sosyal kontratın gelişimi, Rousseau'nun sahte-mit yolunu daha da ilerletmesini gerektirir. Herkes şimdi basit bir çokluk içinde değil, ahlaki kurum içinde ortak statülere sahip olacaktır. Bireyin özgürlüğü değişmez, ama sözleşme bağlamındaki hareket, sosyal atomizmin ve kaosun her türüsünü dışlar. Çünkü ahlaki bir kurum olarak sosyal kontrat, bir birliktir. Dolayısıyla sözleşme yapan kalabalık içinde bulunan bireylerin üzerinde daha yüksek bir "ben"e yükseltilir. Bu "yükseliş" sayesinde Rousseau, mitsel yapısının diğer önemli bir ögesini ekler. Buna göre İnsan'ın bu dünya üzerindeki yeni gücü, kendi bireyselliğinin ve "benliğinin" sınırsız yeryüzü iktidarını meşrulaştıran çokluk içinde eritilmesini talep eder. Birey ve grup, ortak bir kimlik oluşturmak zorundadır artık. İnsan ve İnsan türü tek olacaktır.

Kontrat, insana -ve dolayısıyla insan türüne- sosyal kölelik getirir. İnsan bütün normların üzerine, zaman ve mekanın üzerine, tüm tarihsel değişim ve süreçlerin üzerine yükseltilir. Böylece sosyal kontrat, mitin temelli mührüne sahip olur, çünkü başlangıç kökü itibarıyla mutlaklıktır. İnsan bu kontratla birlikte "kutsallaştırılmıştır" ve bu "kutsallaştırılan" insanın yaptığı şey ise, aslına bakılırsa Tanrı'nın yerini gasp etmekten başka bir şey değildir.

Bu noktada karşılaşılan kurum, bu yüksek "benlik," kendisini farklı kılıklara girerek toplumun ihtiyaçlarına karşılık gelen en çeşitlenmiş biçimlerde gösterir. Sözelimi bu benliğin resmi bir kişi olması zorunlu olduğunda, buna Cumhuriyet ya da politik kurum adı verilir. Bu benliğin resmi kişiliğinin pasif boyutuna Devlet ya da Site; aktif ilişki boyutuna ise Hükümdar denir. Onun kolektif ve ortak biçimi Halk olarak adlandırılır; buna karşın bireysellik söz konusu olduğunda Vatandaşlık rengine bürünür. Ve kanun altında düşünülüyöğündeyse kendisini Uyrak başlığı altında buluruz.

Rousseau tabiat kelimesini iki anlamda kullanır: birincisi Tabiat'ın orijinal adil düzeni; ikincisi hayatın mücadele, hırs, baskı ve kölelik içindeki durumu. Rousseau burada çok önemli bir ayırım yapmaktadır: Özel yaşam yok edilmemek gerekir, gerçekten yok edilmemelidir. Çünkü özel yaşam, bireysel gösterimi içinde insan doğasına ilişkindir. Ancak sosyal kontrat ile üstesinden gelmesi gereken özel menfaatlerin ve iktidar hırslarının baskın olduğu yer toplumdur, insan topluluğudur. Bu yüzden insan başlangıç saflığında ve masumiyetinde tekrar yapılanacaktır. Dolayısıyla Rousseau, sosyal kontratın kutsallığından bahseder. Ancak bunların hepsinin nasıl gerçekleştirileceği çok net değildir. Rousseau burada belirgin bir şekilde kendini gösteren temel bir problemle yüz yüze gelir: egemenlik.

Rousseau'nun bize çizdiği eşya şemasında egemenlik ve baskı, ayrıştırılmaz iki şeydir. Egemenlik, her zaman hiyerarşi ve dikey ilişki anlamına gelir. Ve tam burada biz Rousseau'nun icat ettiği sahte-mitsel görünümün tutsaklarından birine götürölürüz. Egemenlik, Rousseau'nun düşüncesine göre kendi kendini yürürlükten kaldıracaktır. Sosyal kontrat'ın başardığı da zaten bu sihirli vuruştur. Kontrat doğası gereği eşitlikçidir ve bu zorunluluğun erdemi içinde hiç kimse bir başkasına baskı yapma hakkına sahip değildir.

Sosyal kontrat böylece kendi iradesine sahip olan yaşayan bir organizma olur. Bu irade Egemen Halk'ın gerçek niyetlerini ifade eden pek kutsal bir şeydir. Buna paralel olarak bu irade ayrıca müşterek iyiyi ifade eder. Halkın İradesi'nin İlahi İrade ile yeri değiştirilir. Egemen Halk, belirsiz politik bir heykel değildir. Yaşayan yüksek bir benliktir. Bu benliğin iradesi, ilkel olarak adil olan ve dolayısıyla tabiatın daha derin anlamını ifade eden Devlet sayesinde bencil baskı sisteminin yerini alarak yeryüzü düzenini gerçekleştirecektir.

Bu şaşılmalı mit inşasının bütününe göz atıldığında, özelden genele olan önemli başkalaşımı açıklamak zorunda kaldığı zaman Rousseau, görünüşe bakılırsa ferdin ve sosyal hayatın içerdiği tüm antinomileri

kesin olarak yürürlükten kaldıran Halk İradesine düşman olanları sisteminde bir bakıma serbest bırakır. İşin doğasında bu vardır, çünkü giriştiği manipülasyonlarının tümünde Rousseau oy ile yüzleşmekten kaçamaz. İnsanlar oy kullanmak zorundadır. Ve tam da bu yüzden çoğunluklar ve azınlıklar ortaya çıkar. Burada, yani çoğunluk-azınlık ikiliğinin oyunda sahne almasıyla Rousseau'nun ayağı kayıyor gibi görünmektedir. En yüksek Adalet olarak adlandırılan Halk İradesi mefhumu, bir adalet ögesi iken, oy kullanmanın ifade ettiği niceliksel güçten dolayı zorunlu olarak çıplak Güç şeklinde kendisini gösterir. Ne gariptir ki, en başta Güç'ten kaçılırken, yine ona geri dönmüştür. Ve yine ne garip bir cilvedir ki, Halk iradesi'nin asıl muhtevasını tam olarak anlamamış çoğunluktan birisi tarafından, bunun anlamının azınlıkta olan birisine anlatılabilmek durumu vardır. Bu çarpık yapı içinde Stalinist politbüro, kendi varlığını daha şimdiden belli eder. Rousseau'nun tek boyutlu Halk Egemenliği dünyasında, sadece tek bir irade, tek bir hakikat, tek bir adalet vardır. Ve kendini ona teslim etmediğinde acı, seninle olacaktır.

IV

Yeryüzünde yeni bir hakim olduğuna (özgür ve eşit İnsan, -Umumi irade- muhafaza eden insan) dair ilan, en mükemmel ifadesini Jean-Jacques Rousseau'nun Sosyal Kontrat doktrininde bulmuştur. Ama son tahlilde belirtilmesi gereken gerçek şudur ki hikayelerle, rüyalarla, ütopyalarla bundan böyle bir yere varamayız.

Hüküm sahibi İnsan'ın ilan edilmesi, 1789 Fransız Devrimi ile, yani uzun bir sekülerleşme sürecinin tarihsel iklimi ile birlikte. Ama mit eninde sonunda gerçekle yüzleştirilmelidir. Bununla birlikte devrimsel gerçeklik, Jakoben Kulüp'ten ibaret değildir sadece.

Mit ve ideolojiyi birbirinden ayırmak çok önemlidir. Mit, kolay anlaşılır bir yapı, ve bireyin çabasından ve iradesinden bağımsız bir düzenlemedir. Mit, başlangıçsal ve cennetsel bir hal üzerine temellenir. Sanki yersel nefsi hayatın her türlü biçiminin ve tüm eksikliklerin ve karşıtlıkların üzerinde yükseliyormuş gibi insanın üstünde duran aşkın bir şeydir. Mit mutlaktır ve karşıtlıklara tahammülü yoktur. Ayrıca zaman ve mekanın üzerinde bütünsel, evrensel ve sınırsızdır. Orijini itibarıyla tarihsel değildir. Felsefi olarak ise mit, saf varlıkta dinlenir. Öte yandan insanın önünde tercih sahibi olmadı, sadece itaat etmek zorunda olduğu ontolojik bir güçtür; yani buyurucudur.

Buna karşılık ideoloji, açık bir şekilde dünyevi bir sistemdir, ve onun inşa edildiği malzeme, yaratılmış eşya düzenine aittir. İdeolojiler, varlığın değişimlerine-permütasyonlarına katılır; dünya çatışmaları ve çatışkılarında rol alarak zaman ve mekan ile -onların parçası olması noktasında- ilgilidir. Hakikaten ideoloji, tüm zıtlıklara harmonik bir beraberlik getirmeyi amaçlasa da, bu karşıtlıkların bizzat, bir parçasıdır. Mit, "ne ise odur"; ama buna karşılık bir ideolojinin ehemmiyeti, tarihsel ve varoluşsal oluşu ve/veya oluruşuyla belirlenir.

Liberalizm aslında her şeyden önce özgürlüğün bir dışı vurumudur. böylelikle özgürlük sadece tercih etme serbestisi değildir. Aynı zamanda mutlak anlamda bir özgürlüktür. Bu, onun daha yüksek bir düzen içinde kökleşmiş olduğunun kanıtıdır. Özgürlük insanın düşünme ve hareket etme tarzını belirleyen insanlığın bizzatı malıdır. Özgürlük içsel bir değere sahiptir. Tocqueville '*özgürlükte özgürlükten başka bir şey arayan kişinin kaderi köleliktir*' dediğinde bu görüşü taşımaktaydı.

Rousseau'nun mit sisteminde özgürlük tek ve bölünmezdir, mütemediyen bireysel ve evrensel; yeryüzüne ait tüm sınırlılıkların üzerine yükseltilmiştir. Buna karşılık ideolojik liberalizm adını verdiğimiz düzende karşı karşıya kaldığımız özgürlük yerseldir. Yani algısal düzene ve yaratılmamış dünyaya aittir. Bu yüzden ona sosyal, ulusal, müşterek ya da bireysel anlam ve içerik yüklenebilir ama bütün bunlardan önce özgürlük her bir bireyin malıdır. Bundan dolayıdır ki özgürlük insan kimliği düşüncesinde temel unsurdur. Liberalizm dediğimiz ideolojik öğreti içinde insan kimliği. Tamamen kişi üzerinde temellenir.

Ayrıca liberal insan bir vatandaşdır ve sosyal yaşamında ve faaliyetinde şu sorudan kaçamaz: doğru ve yanlış nedir? ... Dolayısıyla liberalizmin ab-ı hayatı, münazara ve tartışmadır. Düşünce üzerine her kısıtlama ve her sınırın reddedilmesi gerekir; çünkü sadece tek tek insanların duyumsal yeteneklerini kullanarak duyumsal ve rasyonel olarak algıladıkları şeyler, insanın "kendini gerçekleştirmesini" sağlar ve hiç şüphe yok ki doğru ve geçerli olan da sadece budur. Eğer münazaranın kendisi tartışmalı hale getirilirse ya da durdurulursa, bu "doğru"nun kökü kurur: İşte bu yüzden İspanyol diplomat Juan Donoso

Cortes için liberal burjuvazi sınıfı, "tartışmacı bir sınıftır". Özgür bireyler arasında yapılan bu süresiz fikir değişimi/dolaşımı, liberalizmin öngördüğüne göre vatandaşlığı biçimlendirir. Fikir değişiminin en yüce biçimi, parlamenter yapılarda, temsilci topluluklarda kurumsallaşabilir.

Vatandaşlığın amacı, her şeyden önce özgürlüğü ve mülkü, maneviyatı olduğu kadar da maddiyatı savunmaktır. Mülk kavrayışını mümkün en geniş anlamıyla düşünecek olursak mülk, kişiye aittir ve onun kendi kimliği anlamına gelir. Mülk ve kişi işte bu nedenle tektir. Dolayısıyla mülkün sadece hukuksal değil aynı zamanda ahlaki bir anlamı vardır. Liberalizm dünyasında hayat, her şeyden önce özel bir konudur.

Doğruyu kazandığımız ve böylelikle kendimiz için rasyonel bir hayatın temelini sağladığımız yola benzer şekilde ekonomik yaşamımızı da şekillendirmek zorundayız. Malların serbest değişimi, yol ve deniz kanalıyla iletişim/etkileşim özgürlüğü vs. bütün bunlar, malların mübadelesi içinde dünyanın bütününü saracaktır. Tıpkı John Stuart Mill'in doğrunun yanlışa karşı her zaman kazanmasını öngördüğü fikirlerin kesintisiz çarpışması düşüncesinde entelektüel seviyede kesintisiz bir alış-verişin olması gibi, bu mantıkla aynı paralele olarak ekonomik özgürlüğün de bize en iyi ve en kullanışlı malları sunacağı öngörülür.

Liberalizm belirli bazı temel düşünceler ve bazı postulalar üzerine temellenir. ... Birincisi, her insan teki, tüketilemez bir enerjiye sahipmiş gibi, enerjisini her zaman akıllı başında parlak hedeflere yöneltecek ve doğasındaki rasyonel Ögeye her zaman üstünlük tanıyacak aktif bir varlık olarak kabul edilir. ... Liberal insan basit edilgenlikten sakınır çünkü eşyanın liberal planında hayat, her an duyumsal tecrübe açısından yeni faaliyet alanları ve yeni fırsatlar sunar. Liberal insan, tanımı itibarıyla bu fırsatları kaçırmanın biri olamaz.

İkinci "gizli" postula, karşıt kuvvetlere serbest bir ortam tanınmasının her zaman bir harmoni ve denge hali üreteceğidir. Malların bolca üretimi ve bunların serbest dolaşımı sabit fiyatları netice verecek ve bu da arz ve talebin dengelenmesine yol açacaktır. Bu şartlar içinde kişilerin kendi menfaatlerini gözetmeleri kaos ile sonuçlanmaz; aksine bu durum, sosyal hareketliliğe, sınıfların ve malların arzu edilen dolaşımına ve dolayısıyla da sosyal harmoniye kapı aralar. Çünkü her bir bireyin ihtiyaçları, başka bir bireyin zorunlu kazanım arzusu ile karşılanır. Bu mantık, liberal sosyal hayatı oluşturan sayısız diğer bütün muameleler için de aynıdır. Rasyonel hesaplamalarıyla, ampirik deneme-yanılmalarıyla, kutup yıldızı görevindeki bencilliğiyle liberal insan, böylece - kendisine rağmen- basitçe özel ve kamusal menfaatler arasında, şahsi ve müşterek yaşam arasında bir harmoni üretir. Bütün bunların sonucunda liberalizm, halklar ve milletler arasında sadece adi malların değil aynı zamanda manevi değerlerin de serbest dolaşımına izin verir. Bu da kozmopolitizm anlamına gelir. Dolayısıyla liberalizm, kendisini insanlar arasında bir huzur doktrini olarak sunma şansı yakalar.

Üçüncü postula, doğrunun arzulanan bir şey olduğu öğretisidir. Liberal kafa, muhakemenin üstünde ya da öncesinde olan bir bilgiye inanmaz. Zekayı atomistik algılar. Bu yüzden insanlar kendi zihni, yani rasyonel çabalarının yardımıyla doğru ve adalet anlayışına varmak zorunda kalır. İnsan doğruyu bulmayı dener çünkü modern liberalizmin yanlış anladığı Sokratik ifade olan "eğer doğru bilinirse doğru üzerine hareket edileceği" ifadesini kabul eder. Devamlı bir müzakere çerçevesinde sürekli devam eden gelen araştırma ve yeniden araştırma, kaba bilgi toplama, ampirik denemeler, mantıksal düşünme süreçleri içinde analizler... İşte bütün bunlar, doğruyu araştırmanın liberal şeklinin kapsayacağı süreçlerdir. Çünkü doğrunun, serbest işleyen ayrıştırma süreçleri içerisinde temizlenen ve ayıklanan altın daneleri olduğuna ve yanlışın da seçkin hakikat cevherinden ayrıştırılan artık olduğuna inanılır.

Böylece liberalizm, pozitivizmin en saf biçimine dönüşür. O, hakikatin yalana karşı hep zaferle ayrılacağı bir özgürlük dünyasını baki kılacaktır. Liberalizm, insan ruhunun sadece hakikatin ve adaletin aranacağı tam özgürlük ortamında kendisini bulacağına inanır. Buna paralel şekilde en iyi mallar üretilir ve pazara getirilir. Bu pozitivist görüş, en azından kısmen iki dikkat çekici düşünceye bağlanır: Biri, hiç sona ermeyen gelişme, yani kesintisiz ilerleme; diğeri ise hakikat olarak kabul edilen şeylerin de bu ilerlemeye katılması. Hakikat gün geçtikçe daha iyi olacak, hatta daha "hakikat" olacaktır.

Batı endüstrileşmesinin yeni üretimsel süreçleri, kentleşmeyi de gerektirmiştir. Bu durum, aynı zamanda yeni sosyal sınıfın kökenine de işaret etmektedir: Proletarya. Proleter sınıf ile birlikte liberalizmi bekleyen kader, sonu gelmeyen çatışmalar olmuştur.

V

Endüstriyalizm, her şeyden evvel üretim süreçlerinin parçalara bölünmesi demektir; ikinci olarak ise bu süreçlerin mekanikleştirilmesi anlamına gelir. Endüstri-öncesi geleneksel üretim biçiminde aletler, insan elini tamamlayıcı bir unsur olarak yapılırdı. Ancak insan kabiliyetlerinin yaygınlık kazanmasıyla aletler, hiçbir şekilde geri döndürülemeyecek bir biçimde insan ölçeğinde yapılmaya başlandı. Bu aslında çok önemli bir dönüşüme tekabül etmektedir. Bu dönüşüm şu şekilde açıklanabilir: Zanaatkarların (el işçileri) üretim biçimlerinde süreç, sentetikti. Zanaatkar kendi bütünsel anlayışıyla hareket ediyor ve bu anlayış temelinde malzemeleri, üretimin en sonunda bir birlik yapacağı tüme giren parçalar ile "sentezliyordu". Enerji kaynakları, çoğu zaman insandı ya da en azından insan kabiliyetlerinin hakimiyetinde bulunan şeylerdi. Bununla birlikte aletlerin insan ölçeğinde yapılmaya başlanmasıyla zanaatkarın zekası, her ne kadar malzemeleri seçme ve hazırlama ve aletleri kullanma noktasında operasyona hakim olabilse de, "insancıl" olmaktan uzaklaştı. Çünkü zanaatkara kendisinden yüksek bir zeka düzeni kılavuzluk etmeye başladı. Böylece biz, özde el emekçilerinin, -insan ölçeğinden yapılan aletler gibi- üretimsel süreçlerin ritmini ve hızını artık belirleyemediklerini belirtmek zorundayız.

Buna karşın geleneksel iş, niteliksel bir işti ve bütünsel olarak imgesel ve yaratıcı damgası taşıyan bir ürün ortaya koyuyordu. Dolayısıyla estetik bir içeriğe de sahipti. Çünkü zanaatkar, kendi bildiği doğru çerçevesinde çirkinliğin boy atmasına razı olmazdı. Buna paralel olarak geleneksel iş dendiğinde, değerli bir şeylerin üretilmesi anlamında ahlaki ve etiksel bir içerik de söz konusu oluyordu. Bu nedenledir ki, kötü işçilik ya da işe vurdumduymazlık, her zaman küçük görülme ve şikayeti beraberinde getiriyordu.

Sonuç olarak geleneksel iş, aşkın olana bağlanabilir. Mesela geleneksel işi, -Yaratıcı'nın işine nazaran şüphesiz yersel eksiklikleriyle birlikte- bir mimesis (taklit) olarak değerlendirebiliriz. Bu değerlendirme, insan işinin Yaratıcıyı taklit etmek bakımından Yaratıcıya övgü olmasını akla getirir.

Bütün bunlara karşılık mekanikleştirilmiş iş, yukarıda sayılan değerlerin deyim yerindeyse anasını ağlatan bir dönüşüme denk düşer. Mekanikleştirilmiş iş dendiğinde yukarıda anılan değerlerin yerine, ekonomik değer ölçütlerinin hakimiyeti ele geçirdiğini görüyoruz. Bu ekonomik değerlerin ön plana çıkışı, aslında dünyevi olarak algılanan bir hayat tarzının, hatta politik ekonomi içinde kutlulaştırmaya muhatap olan bir hayatın ön plana çıktığını bize haber verir.

Yapılan işin mekanikleştirilmesi, sadece insanın rütbe kaybını da netice vermez. Bundan çok daha kötüsünü, bir trajediyi sonuç verir. Ancak İnsan Sitesi'nin sakinleri, bu trajediyi çözümlenmek yerine onu gizlemeye ve ona denk bir kefarete vermeye çalışırlar. Bunu da iki şekil de yaparlar. Bunlardan birincisi, ağır ve kaba fiziksel işlerden uzak durarak acıdan sakınmaya çabalarlar. Makineler eski moda "zevsiz" işlerin yerini alacak, daha yüksek üretim kapasiteleri sayesinde karı kat kat artıracak ve böylelikle insanların daha yüksek yaşama standartlarına kavuşmasına katkı sağlayacaklardır. İkinci olarak buldukları kefarete ise insanlara zevk ve mutluluk veren, boş zaman olarak adlandırılan vakitleri artırmaktır. Ancak bu arada boş vaktin artırılmasının kültürel iyileştirmeyi beraberinde getireceği şeklinde yaptıkları hümanist illüzyondan bahsetmezler. Öte yandan daha çok enerji, yorgunlaştırıcı çalışmadan kurtarılacaktır. Aristoteles'e göre sabanın kendi kendine hareket edebilen bir düzene olarak kurularak tarla sürülebildiği ve böylece dönüşün biçimi dönüştürülebildiği zaman, işte o zaman insan gerçekten özgür olacaktır.

Öngörülüyor gibi tamamen ekonomik hedeflerle insan çalışmasının mekanikleştirilmesi, sosyal alışverişte temel bir değişimi gerektirir. Bu değişim, ataerkilliğin terki olarak nitelendirilebilir. Geleneksel çalışma hayatı, ataerki fonksiyon ifa edici türden meşguliyetleri bulunan patronlar ve iş sahipleriyle, bu kişilerin işçileri koruma görevini de üstlendiği bir sistem içinde devam ede gelmişti. Bununla birlikte işçilerin haklarının korunması konusunda pek yeterli ve merhametli olunmadığı da bir gerçektir. Devlet olsun, özel ya da karma olsun her türlü kapitalist endüstriyel sistem bütün bu sistemi baştan aşağıya yıkmıştır, ataerki bağları koparmıştır.

Tıpkı liberalizmde olduğu gibi sosyalizm de, gerçeğin tek boyutlu olduğunu beyan eder. İnsanın kendisinden başka insan hayatına hakim olan bir güç yoktur. Özgürlük, eşitlik ve kardeşlik, bu her iki 19. yüzyıl ideolojisinin de çoban yıldızıdır. Her ikisi de, Rousseau'nun insan egemenliği kavramından miras

alınmıştır ve özgürlük ve eşitlik her ikisi için orijinal, akıl-öncesi, başlangıçsal sahte arketiplerdir. Özgür ve eşit olan, tarihsel süreç içinde en temel parçalar olarak görülür.

Bununla birlikte, liberalizm ve sosyalizm arasında özsel farklar bulunur. Liberal için, özgürlük ve eşitlik, birey olduğu kadar sosyal hayat için de başlama noktasını oluşturan olanaklardır. Bir sosyalist için ise özgürlük ve eşitlik, nihai amaçlardır, çünkü sadece sosyalist dönüşüm gerçekleştirildiği zaman ve "yabancılaşma" yok edildiği zaman insan özgür olabilir. Liberalizm, birey bakımından atomistik olarak düşünür; buna karşılık sosyalizm bireye müştereklik penceresinden bakar. Bir başka fark ise, liberal pozitif olarak düşünür; sosyalist ise diyalektik olarak.

Liberalizm ve sosyalizm arasındaki bu farklar, vatandaşlık ifadesini düşündüğümüzde de ağırlıklı bir öneme sahiptirler. Liberal vatandaş bir bireydir, sosyal düzende enerjinin ekonomik kaynağıdır ve bunlara münasip düşen medeni amaçlar, yaşamı, özgürlüğü ve birey mülkiyetini savunmayı gerektirir. Dolayısıyla komünal medeni çaba, en başta parlamenter münazaralar olmak koşuluyla bu değerleri savunacak ve muhafaza edecek sürekli gayret olacaktır. Liberal vatandaşlık, bu nedenle politiktir.

VI

Sembolik açıdan bakıldığında geleneksel insan "Gök ile Yer arasında" yaşar. Kesinlikle dünyevi bağları içinde şartlanır, ama mütemadiyen de yüksek ve ilahi bir bağımsızlık altında yaşar. Geleneksel insan, Tanrı'nın hikmetine 'ait düzenlemelere uyum sağlayabilir ve itaat edebilir; çünkü bizatihi kendisi, duyuşsal ve zihni kabiliyetlerinin hiçbir şekilde sağlayamayacağı ölümsüzlüğü, bilincini ve bilgisini peşinden götürecektir aydınlatıcı ve gizemli ölümsüzlüğü sahiplenebilir.

Sekülerizasyon insan türünün hayatına başta ilahi olanı çok doğrudan inkar ederek girmez. Onun yerine insanı Tanrı'ya eşitler.

Sekülerizasyonun zafer yürüyüşünün birçok evresi vardır. Barok dönem, bu evrelerin başında yer alır. Barok dönemin bilimsel ve teknolojik başarılarıyla hedeflenen nokta, sadece Sema iktidarı'nın artırılmasıydı. O dönemde hiçbir felsefeci ya da bilim adamı, göğün Kralı'nı tahtından etmeyi amaçlamıyordu. Aslına bakarsanız 1917'ye kadar meydana gelen en büyük devrimler bile Herşeye Gücü Yeten'i anmayı dışlamaya cesaret edememişti. Üstelik birçok ideoloji, bilakis kendi üzerine "cennetsel" ifadeler ve rüyalar atıf ederek güç kazanıyordu. Ancak sekülerizasyon yolu, kutsal bulaştırılmış olsa da duyum seviyesinde harcanan enerjileri, önceden amaçlansın ya da amaçlanmasın zamanla duyum seviyesine geriletmekteydi. Bu muzaffer ilerleyişte en köklü kaziyelerden birisi, maddi ve zihni olarak insanın sabit ve bölünemez bir birlik olduğuuydu.

Öte yandan, insan dinamik, ama sabit ve merkezi bir enerjiler toplamı olarak kavrandı; bu kavrayışa, benzer şekilde değişmez olduğu varsayılan bir toplum anlayışı da eklendi. Bununla birlikte geleneksel toplum, bütün katmanlarda bir insan topluluğuydu; ama dünyevi karmaşıklığının bütününde bile bir kaos değildi, çünkü yüksek, ilahi bir düzen üzere yönetiliyordu. Geleneksel toplum, insanın göğün normlarını kabul ve itaat etmek zorunda olduğu ya da bunun sonuçlarına katlanmak durumunda kaldığı mezhepsel (cult) biçimlerden mürekkepti. Ayrıca sosyal hiyerarşi de bu düzene yansyordu. Bu hiyerarşi, emir ve iktidarı kullanma gücüyle donanmıştı ve bu durum, itaati gerektiriyordu. Yersel ve sosyal güç, ilahi düzenin bir yansımasıydı. Geleneksel toplum, dolayısıyla, dikey ve yatay kuvvetler arasında karşılıklı etkileşime sahipti.

Bu düşünce, 20. yüzyılın geç dönemlerine kadar bile terkedilmiş değildi ve hatta sorun olarak daha fazla gündeme getiriliyordu. Ancak yaşayan bir toplumun bir taraftan özgürlük ve eşitlik arasında harmonik bir karşılıklı etkileşime; öbür taraftan hiyerarşik değer ve düzen ilkelerine sahip olması gerekiyordu. Kendini menfaatine adanmak ile bencil olmayan bir vatandaşlık arasında, bağımsızlık ve itaat arasında bir harmoni olması gerekiyordu. Gariptir ki, bütün bu hedefler gerçekte geleneksel toplumda zaten için olan özelliklerdir. söz konusu üç temelin üçü de geleneksel toplum içerisinde bulunmaktaydı ve şimdi de bulunmaktadır: birincisi, uygun ahlaki bilinçle meczolmuş manevi, mezhepsel bir topluluk, ikincisi bütün küçük menfaat grupları ve örgütlenmelerinin ötesinde sosyal dayanışma; ve üçüncü olarak, hafızaların insanları ortak miras ve feragate hazır olma anlamında birleştirmeye hizmet ettiği etnik ve tarihsel yakınlık.

Sekülerizm, insanın, kuvvetlerin sabit, bölünemez ve dinamik bir merkezi olduğunu koşul olarak koyar. Bu koşula da, toplumun yabancılaştırılmaz ve değişmez bir düzeni temsil ettiği inancını ekler. 19. yüzyılda ilerlemeye olan iyimserlik ve inanç, bu koşullardan kendisine destek buldu. Çağdaş ideolojiler bu sayede milyonlara cazip gösterildi. Romantiklik, hümanizm ve idealizm vs. gibi sayısız hareketlerin hepsi, yeni nesillere iyileştirme, huzur ve özgürlüğe dair umutlar verdiler. Bu aşamada biz, şaşılmalı dirilikleri içinde bu hareketlerin nasıl 19. yüzyılın tamamını geniş bir çapta etkilediklerinin ve değiştirdiklerinin ciddi bir şekilde farkında olmalıyız.

Toplum, yaşayan bir organizmadır; bu nedenle hiyerarşik değerlerin ve sarsılmaz manevi ve ahlaki normların en iyi şekilde taşıyıcısı olmalıdır ve toplum bu anlamda niteliksel düzenin taşıyıcısı olur. Fakat buradaki kamu yararı, şimdilerde kuruma yüz tutan medeniyetin bıraktığı boşluğu doldurmayı amaçlayan merkezileşmiş bir bürokrasi dünyasının tehdidi altındadır. Öyle ki modern endüstriyel ve sosyal devletin kendi doğası içinde niteliksel olması ve merkezileşmiş bir bürokrasi olarak moral değerlere sahip olmaması, devletin amaçlarını, adi menfaatlerin giderek ağırlaştığı seküler düzene sürekli müdahale etmeye ve onu düzenlemeye indirmektedir. Geçmiş zaman içinde geleneksel toplumlarda kanunlar, manevi alanda ve bu alandan türeyen sosyal ahlak içinde en geniş köklere sahip olan varlıklar düzeninin tamamlayıcıları ve ifadeleriydiler. Şimdiyse biz bunun tam zıddını görüyoruz:

hummalı, yönetici, düzenleyici, yasamacı bir faaliyet, kendisinden sakınılamaz hale geliyor ve devletin gücü zorunlu olarak toplumdaki kelle sayısına göre büyüyor. Ayrıca ekonomik ve üretimsel yaşam, yönetsel ve bürokratik piramitleri mecburen sosyal yaşamın içine dahil etmektedir. Sorumlu vatandaşlık alanı yavaş yavaş kendine yer açmakta; böylece insan her geçen gün daha çok devletin nesnesi konumuna düşmektedir.

20. yüzyılın ortasında bu yeni ve şüphesiz gelgeç görüş, kapsayıcı bir matematiksel ve teknolojik yorum yakalar: sibernetik. Sibernetiğin öncüsü Norbert Wiener (1874-1964) nihisel bir görünüm olarak bize bir varlık görüşü sunar. Başlıca gerçeklik şanstır, ancak bizim bilimsel ve teknik çabalarımızla sığınabileceğimiz adalarımız da vardır. İnsanın birincil görevi, bu evrensel ve tesadüfi akış içinde bilgi, iletişim ve kontrol için yollar bulmaktır.

Weiner'e göre yaşamak, çevredeki sürekli etkileşim seline, unsurların uyarıcılığına alıcı olmak anlamına gelir. Böylece biz, bir süreç içinde basit elemanlara dönüşüveririz. "Yaşamak", dünyada meydana gelen herşeye katılmak, -süreç içinde nihayet bulmayan, sonsuza dek devam eden, sonsuza dek olan bir "bilgi" anlamında- kesintisiz bir bilgi gelişiminde rol almaktır. İnsanlar olarak biz, çarkları ve tabakaları insan organizmaları olan iletişim ve medyanın cüzleriyiz; dolayısıyla temel malzemenin insan ya da mekanik bir şey olmasının çok az bir önemi var dir. Böyle bir çıkarım, Norbert Wiener'in ulaştığı sonucun ta kendisidir. Netice olarak, insan ve makine arasında birincil denebilecek farklılıklar ortadan kalkar. Bir makine, diğer bir makineye insan müdahalesi olmaksızın bağlanabilir; ve elektronik ve mekanik dolaşım düzenekleri sayesinde bir makine "self-kontrol" yapabilir. Wiener, bir matematikçi ve bir fizikçidir; bu ikisi arasındaki bağlantıları düşünmek, Wiener'i bu yeryüzü üzerinde insan hayatını etkileyen başlıca faktörlerin akış ve şans olduğuna inanmaya götürmüştür. Onun dediğine göre biz insanlar, varlığın kaotik akışı üzerinde bilgimizle, iletişimimizle ve kontrollerimizle yaşayabileceğimiz "entropi adaları" üzerinde oturaklarımızı bulmak zorundayız. Bu "sibernetik" hayat içerisinde, Wiener'e göre, öz olarak makinelerle aynı tarzda yaşıyor ve hareket ediyoruz.

VII

Alman felsefeci Martin Heidegger (1889-1976), Heraklitçi tek boyutlu akışın modern dönemdeki yeni versiyonunun en geniş felsefi bildirisini sunan kişidir. Kant 18. yüzyılda, Hegel 19. yüzyılda neyi temsil etmişlerse Heidegger de 20. yüzyılda onu temsil etmiştir. 1927'de basılan en önemli eseri Sein und Zeit'de (İngilizce tercümesi "Being and Time" adıyla 1962'de basılmıştır) Heidegger, gerçekliği, tek boyutlu varoluşsal bir akış olarak beyan etmişti. Felsefesinin başlangıç noktası ve bu noktadan başlayarak ortaya koyduğu tüm çabası, tüm kavramların en geneli olarak Varlık'ı açıklamaya girişen kadim Yunan ontolojisinin geliştirilmesine yönelikti. Heidegger'e göre Varlık, varoluşun hayat bulup fıskırdığı temeldir. Heidegger'in merkezi olarak ilgilendiği alan ise Varlık değil, aslında varoluştur. Çünkü Aristotelci "to on" (ötesinde bir şey olmayan) yani Varlık, ona göre tanımlanamazdı. Heidegger bize Varlık'ın bilinemez olduğunu söyler. Biz Varlık'ın ne "olduğunu" sordüğümüzde, aslında "olmanın" ne

anlama geldiğini bilmiyoruzdur ona göre. Varlığın üstüne gelen hiçbir şey yoktur çünkü. Bu varlığın kendisi, ya- tay ve tek boyutlu; bu sebepten dolayı da hem cenneti hem cehennemi, hem semavi hem de cehennemi (infernali) olan halleri içermektedir.

Biz, varoluşumuzun "nasıl ise öyle olduğu" anlamına gelen zamanın güncelliğinde yaşarız. Diğer bir deyişle varoluş, geçmiştir. Eğer anlamı Varlık ile bağlantılı ele alırsak, anlamın geçiciliğinin tarihsel akış içinde olduğunu görürüz. Varoluşumuzda kesin noktalar yoktur, her şey akıştadır. Biz bir nehre adım atarız, ama bunu yaptığımız anda bile nehir aslında aynı nehir değildir; çünkü Heraklit'in dediği gibi, nehrin suları akmaya devam etmektedir. Ya da Norbert Weiner'in kelimeleriyle söylersek, "biz bir entropi okyanusunda yüzmekteyiz"dir.

İnsan bu resmin içine nereden ve nasıl girdi? Heidegger'e bakarsanız konuşma ile. Yunanca bir kelime olan logos, Söz, sadece konuşma faaliyeti değildir; aynı zamanda Platon ve Aristoteles'in onayladığı gibi daha geniş, daha yaygın ve belki de daha belirsiz anlamlara sahiptir. Aziz Yuhanna da kendi İncil yorumunun önsözünde bunu açıkça gösterir. Logos, zeka, fikir, muhakeme, söylem, tanım, yargı anlamlarına gelir. Ancak Heidegger sözün bütün bu yaygın anlamlarını siler atar; ona göre söz, tek ve basit teksele bir anlama sahiptir: konuşma aktivitesi. Ancak bu konuşma, Heidegger'in Rede, söz anlayışı, zorunlu olarak kavranmış şeylere bağlıdır; konuşma görülmüş şeyleri ilgilendirir. Konuşmak, sözcüklerin kullanımı yoluyla tecrübelerin iletilmesidir.

Konuşma bir başka insanla bağlantı, bir başka insanla ilişki anlamına gelir. Ancak Heidegger'e göre aynı zamanda önemli olan şey, konuşmanın görülen ya da tecrübe edilen bir şeyle bağlantılı olduğudur ve o bunu sentez olarak adlandırır. Bununla birlikte sentez, fiziksel ya da zihni bir süreç şeklinde veyahut bir iç gözlem ya da dışsal olan bir şeyin içkinleştirilmesi şeklinde görülemez. Hayır, sentez sadece görülen ve tecrübe edilendir, başka bir şeye bağlanır; tecrübe edilen şey eklemlenene bağlanır. Peki burada neler olmakta? Nesne de zihin arasında, tecrübe ile konuşma arasında, tecrübe edilen ile söylenen arasında doğru (orantılı) bir paralellik yoktur. Hayır, meydana gelen şey varoluşun gizliliği ve bilinmezliğinden doğurtulacaktır; özetle Dasein yani "orada olma" keşfedilecektir. Bunun hayati bir önemi vardır: bir şeyi günışığına çıkarmakla, deyim yerindeyse, o şey varoldurulu ve böylece doğru olur. Sonuç, varoldurulamayan şeyin, gizli kalmak anlamında yanlış olduğudur. Heidegger, soruyu bu şekilde cevaplandırır. Heidegger için doğru, duyumdur.

Sonuç şu ki, gözlemlendiğimiz şey ne ise o doğrudur. Bir başka deyişle doğru, olgular dünyasıdır, eşyanın sürekli akan dünyasıdır. Varoluşun bilgisi, yani çeşitlerin ontolojisi sadece görüngübilim olarak algılandığı zaman mümkün hale gelir. Varlık görüntülerin arkasındadır, ancak olgular tezahür eder ve "görülür".

Heidegger, psikolojiyi ve ruhi olguları yok denebilecek bir şekilde aşağı görüyordu; bununla birlikte bizatihi kendisi, bize zihni veya duygusal bir olgu sunar ve felsefesinde ona önemli bir rol verir. Bu duygusal olgu, korkudur.

Heidegger bu savunmasızlığın ve kolayca, yara alabilirliğin çok iyi farkına varmış bir kişidir. O, gerçekten herhangi bir "güvenlik ağının" olmadığı bir felsefi sistem ortaya koymuştur. Biz kainatın dışından yardım bulamayız, çünkü varoluşumuz tamamiyle "bu kainat içinde bir varoluştur". Bu varoluş, dönüştürülemeyen dünyanın yataylılığı içinde belirir, ve bu dünyanın dışında biz sadece ve sadece Heidegger'in erişilmez olarak tanımladığı Aşkın Varlık denen olguyu buluruz. Dolayısıyla dünya içinde denge sağlayabilecek herhangi bir dikeylilik veya herhangi bir üstün öge olmaksızın varoluş, tek boyutludur. İnsanın toplam özneliği, nesnel destek noktaları bulamaz. Dolayısıyla dünyanın bir açıklamasını bulmaya kalkışmak anlamsızdır; çünkü bizim tek seçeneğimiz varoluş içine girmektir. Böyle anlaşılan bir dünya da insan, köksüz ve evsizdir. Bu sebepten dolayı Heidegger, felsefesine son derece önemli ruhi bir karakter ekler: İnsani şartlar genelde keder ile ilişkilidir.

Heidegger'in dediğine göre, biz hala aynı noktadayız. Onun cevabı, hakikatin bizatihi varoluşun keşfi olduğu şeklindedir. İnsan, dünyanın neden oluştuğunu, varoluşun kendisini keşfetmek zorundadır ve bizim varoluşun kendisi hakkında söyleyebileceklerimiz, yine bizatihi varoluştur; çünkü varoluş, kendisini bu dolayım ile gösterir. Tüm bunlar hakkında sözcükler ile, konuşmamız ile söyleyeceğimiz ise, varoluşun o halde hakikatin ta kendisi olduğudur.

Bu toplam görecelilik konuşmasıdır. Hakikat önceden tasavvur edilen, varsayılan veya ima edilen bir şey değildir, çünkü biz kendimiz "hakikat içreyiz". Ben ve onun nesnesi arasında mesafe yoktur, her şey öznel bir birliktir. Hakikat, gösterilmek ya da kanıtlanmak zorunda olan bir şey olmadığı gibi, çürütülmesi gereken bir şey de değildir. Varoluşun kendisi ise hakikatin aksine olarak "ispata" konu olabilir. Hakikat görünebilir ve adlandırılabilir, ama unutmamak gerekir ki, gören ve isim veren insandır. Ve insan bunu sözleriyle, yani konuşmasıyla: yapar. Bu görme ve isim verme süreci Heidegger'in hakikat olarak adlandırdığı şeydir. "Ebedi hakikatlerden" bahsetmek saçmalaktır ona göre, ebedi hakikatler teolojik Hıristiyan fikirlerinden kalma bir düşüncedir ve henüz radikal bir şekilde ayıklanabilmiş değildir.

VIII

Batı sekülerizasyonu, kendi doyum noktasının eşiğindedir ve Martin Heidegger, bu çürümenin felsefi formülasyonlarını sağlayan kişidir. Dünya, tek boyutlu, uzaysal, yatay ve sonsuzdur. Duyumsal düzenin "dışında" iki sahte-metafiziksel ifade vardır: (Heidegger'in anladığı şekilde) Varlık ve Zaman. Bunlardan daha üstün güçler ya da değerler yoktur. Ruh ve madde, iyi ve kötü gibi ikiliklerden bahsetmenin hiç bir anlamı yoktur: bağış, hayırseverlik, şükür ve affetme gibi fikirler sadece basit bir saçmalaktır.

Heidegger felsefesi kaos getirmez, hayır bunu yapmaz sadece bu kaosu bir bilincini sağlar ve onu yorumlar. Dolayısıyla da onu onaylamış olur. Batı dünyası için tehdit de işte bu noktadadır.

1945'te Müttefiklerin zaferi kesindir ve hem sadece faşist ordulara karşı da değil. 2. Dünya Savaşı'nda çok daha önemli ve dikkate değer olan zafer, Batı dünyası içinde geleneksel düzenin son kalıntılarının yerle bir edilmesi üzerine alınanıdır. Muzaffer olan büyük iktidarlar insanın bir ve tek boyutluluğunun evrensel olarak geçerli ve zafer kazananların yaşam tarzlarının tamamen doğru olduğunu doğrulamıştı. Eski geleneksel biçimler Batı'da insancıl sosyal yaşama bakımından, artık tarih yapraklarındaki yerini almıştır ve onlar tarihsel olgular olarak genel insanlık ve sosyal ilerlemenin büyük deveranı içinde daha düşük, ilkel evreler şeklinde düşünülmesi gerekmektedir.

Demokrasi şimdilerde mitsel bir renge bürünmekte ve belki de mitselleşmektedir. Burada "son zaferi kazanan kim?" denecek olsa bu kişi elbette Rousseau'dan başkası değildir. Yeryüzü üzerinde iktidar ne ise onu ifade eden Genel irade ile hüküm sahibi İnsan ve hüküm sahibi Halk miti, Rousseau'nun mitleridir. Tabiat'ın kendi özü içinde yerleşik olan başlangıçsal mit, iki "arketip" ile, yani özgürlük ve eşitlik ile gösterilir. İşte bu mit, şimdi gerçekle yüzleşmek ve Jakobenlerin başaramadığını gerçekleştirmeye çalışmak zorundadır. Demokrasi, kendi sahte-köklü mitsel özelliğinin erdemi içinde zaman ve mekan açısından mutlak bir gerçekliğe sahiptir. Bunun dışındaki her alternatif, dışta tutulmuştur. Kökeni itibariyle efsane olan demokrasi, değiştirilemez bir düzeni ve her bir tarihsel olay ve süreç önünde çeşitlenemezliği temsil ettiğini iddia eder. Çünkü sözüm ona Tabiatın derununa kök salmıştır. Demokrasinin bu kanıtsız öne sürülen üstünlüğü, ilk kez ahlak ve adalet bakımından, Nuremberg Tribunal'in evrensel bir geçerlilik verdiği zaman ortaya çıkmıştır.

IX

Platonik anlamda öz gürlük, bir arketip, ilahi bir ilkedir; ve bunun sonucu olarak da yersel özgürlük, semavi modelinin ve kaynağının dünyadaki eksik yansımalarıdır. Dünyasal düzen içinde yaratılmış eser, zorunlu bir şekilde eksik, yani mükemmel olandan uzak bir şeydir. Çünkü biçimlere, sınırlılıklara ve karşıtıklara bağımlıdır. Bu yüzden yersel özgürlükler, kendi düzenleri içinde gerçek olsalar da, kaçınılmaz olarak koşulludurlar; hareket özgürlüğünün bir labirent içinde varolması gibi vardırırlar. Ancak demokratik efsane, özgürlüğün şaşılacak bir şekilde dünyayı değiştirebileceğine inanan mutlak, toplam ve sınırsız özgürlükten bir tanesini ifade eder.

Özgürlük, demokrasi efsanesinin temel taşlarından bir tanesidir. Tarihsel süreç içerisinde özgürlük, bir karşıtlık ifadesi, dayatmacılığa ve köleleştirmeye karşı vazgeçilmez bir koşul olmuştur. Özgürlük, yaşayan bir toplumda vazgeçilmez bir unsur, yersel yaşama denge getiren öze ilişkin bir faktördür. Ancak İkinci Dünya Savaşı'ndan beri demokrasi efsanesi sınırları çerçevesinde özgürlük, misyonunu, ilan edildiği üzere devam ettirememiştir. Çağdaş tek boyutlu dünyada özgürlük, birincil, mutlak, bağısız, tarihsel olmayan ve herhangi bir nitelik gerektirmeyen bir makama yükseltilmiştir.

1945'te elde edilen zafer sarhoşluğunun etkisinin her yeri kaplamış olduğu günlerde biz çok iyi biliyoruz ki, dünyaya hakim olan atmosferin adı harmoni değildi. Hayır, bunun tam aksine zaferi izleyen yıllar yeni karşıtlıkların, yeni ahlaki ve zihni problemlerin filizlendiği yıllar olmuştur; bu yıllarda yeni dengesizlik fenomenleri kendini bütün çıplaklığıyla göstermeye başlamıştır. Politika ve yönetimde, ahlak ve adalette, düzen ve tam düzen fikri reddediliyor ve daha da bir kenara fırlatılmaya maruz kalıyordu. Batı dünyasında insan ve toplum, giderek hızlanan bir ivme kazanarak çürüyor ve en ciddi fonksiyonel problemlerle karşı karşıya kalıyordu. Neden böyle oluyordu? Çünkü özgürlük, bu noktada "arketipik" bir bütünlük olarak görülmekte ve bunun sonucu olarak da üstesinden gelinemeyecek sınırsız bir şeye dönüştürülmekteydi. Çözülme ve dağılmanın kapıları ardına kadar açılmış ve zayıf ve kör bir pragmatizm kendini belli etmeye başlamıştı. Tecrübe edilebilecek her şeye izin verilmişti Gottfried'e göre. Özgürlüğün sürekli tüm sınırları ve kayıtları çiğnediği vasatta biz, bu kural çiğnemelerin yanlışlar adına, en bariz kötüye kullanımlar adına yalanların kısa kesilip kesilemeyeceğini sormak zorundayız. Bu soruna bir cevap Jean d'Ormessi on'dan gelir: "Eğer sen hata yapanlar var diye özgürlüğü kısıtlamaya kalkarsan onun adı zaten özgürlük olmaz, çünkü özgürlüğü savunmak demek aynı zamanda onun kötü kullanımlarını da savunmak demektir".

Tüm zamanların ve mekanların üstünde olmak koşuluyla mutlak özgürlük, her zaman narsistik bir ben-dışavurumuna dönüşür. Bu anlamdaki mutlak özgürlük, her ne kadar ego bilincinde güçsüz olsa da, insanın kendisine aynadaki gibi bakabilmesine ve kendisinin tüm fiziksel ve zihni enerjilerin taşıyıcısı olabilmesine imkan veren bir davranış olurur.

X

1945'in galipleri, ebedi bir devletin yolunu hazırlamayla yükümlüydüler. Bunun önündeki tüm düşmanları yok etmeliydiler. En büyük düşmansa yenilik-karşıtı geleneksel düzendi. Bu bapta ilk akla gelen hiyerarşik otoriteryan değerler, eğer amaca ulaşmak isteniyorsa, ebedi devlete götürecektir olan tek boyutlu, demokratik değer sistemine terfi ettirilmeliydi. Bu yüzden tolerans ve özgürlük adına cerrahi bir operasyon uygulamalıydılar. Bu operasyon, adli müeyyidesi ve evrensel geçerliliği yanında ahlaki de olan bir sözleşmenin insanlık adına kesin hüküm haline getirilmesi olabilirdi pekala. ... Nitekim hayata geçirdiler projelerini; ama yaşadığımız şu günlerde hararetle tartıştığımız şey, bu projenin gerçekteki haklılık payıdır.

Demokratik mit kuramcılarının bu zaferi garanti altına alabilmesi ve tatmin olabilmeleri için başka bir köşe taşına daha ihtiyaçları vardı: eşitlik. Hakikaten, eğer demokrasi zaferi kalıcı kılınarak garanti altına alınacaksa, bir düzen, ama kutsallar kutsalı bir düzen olarak ortaya konmalıdır. İşte eşitlik denilen köşe taşı da ilk başta göze çarpmasa da bu kutsallığı bütünüyle veren önemli bir sacayağıydı.

Tarih, sürekli olarak çiftlerin çarpışmasına sahne olduğu gibi aynı tarafta bulunan kuvvetlerin birbirini üretmesine de sahne olur. Bu tiyatrodaki hiç kesintiye uğramayan bir biçimde barbarlık ve hoşgörüsüzlük, iktidar hırsı ve intikamla karşılaşır insanlar. Zaman olur ele geçirir, zaman olur ele geçirilir; bazen zulmeder ve bazen de kendisine zulmedilir. İsyen zamanlarındaysa tutsaklaştırma, zaptetme ve zulümler doruk noktasına ulaşır ve işin ilginç tarafı bunun altında yatan neden de basitçe intikam olmayabilir. Bu gibi durumlarda devrimcilerle aynı kulvarda adalet ve insana değer noktasında müthiş bir susuzluğu paylaşıyor gibi oluruz ve yine eşitlik taleplerinin genellikle bu gibi durumlarda kendini gösterdiği doğrudur. Ancak özgürlük gibi eşitlik de, bir karşıtlık fikridir; meşru bir eşitlik arzusu mantıklı sürdürülebilir bir düzeni yeniden inşa etme ihtiyacını yansıtır aslında, ama öbür taraftan da sürdürülebilir olmayan ve katı düzenlemelerin yok edilmesinin gerekliliğini belirtir. Bu anlamda eşitlik, tarihsel süreç içerisinde insanoğulları ve toplumlar arasındaki ilişkilerde münasip bir dengeyi restore etme gibi pozitif bir kaygıyı ifade eder. Dolayısıyla eşitlik, bir sınır koyma ve mümkün olduğu kadarıyla "orman kanunlarını" yok etme çabası olarak tanımlanabilir. Böyle bir çaba da ancak ve ancak yasama ve adaletin hakkıyla yerine getirilmesiyle başarılabilir ve sürdürülebilir. Tarihsel pencereden bakarsak eşitlik, yeryüzü hayatında huzuru ve barışı başarma aracı ve tutumudur.

Gel gelelim, ütopyik hayal dünyasında eşitlik, farklı bir pozisyona ve fonksiyona sahiptir. Ütopyacılar bakılırsa herkes aynı seviyede olduğunda ve hayatın sunduklarından aynı oranda faydalandığında huzur, barış ve harmoni, yeryüzünde hakim olacak ve insan kardeşliği sözden öteye geçip gerçek olacaktır. Bu tip hikayeler, rüyalar ve ütopyalar elbette yeni değil, dahası bin yıldır terbiye edilmeye, geliştirilmeye çalışılıyorlar. Ama yakın zamanlar da dahil olmak üzere huzur ve barış gibi olgular, sosyal

gerçeklerle yüzleştiklerinde birden silikleşmeye uğramışlardır hep. Ancak büyük demokrasi efsanesiyle birlikte bu hikayeler ilk defa edilgenlikten kurtulup aktif bir duruma geçmeyi başardılar. Demokrasi efsanesinin kendisini sahnede gösterdiği ve eşitliğin sahte bir arketip, masal ve gerçeğin konumlarını değiştirdiği bu sistem içinde özsel bir öge olarak sunduğu dönem, şu an içinde bulunduğumuz dönemdir.

Batı ülkelerinde feminist özgürlük diye adlandırılan hareketin çok uzun bir geçmişi vardır ve bu geçmiş, temelde, özellikle aile hayatı ve meslek dünyası içine giren teknolojinin toplumdaki geleneksel yaşam desenlerini ve şartlarını derinden etkilemesiyle ilgilidir.

Şu gerçeği tespit etmek gerekir ki, 2. Dünya Savaşı yeryüzü üzerinde insanlar arası ilişkiler bakımından önemli değişiklikler getirdi. Bu değişiklikler, geleneksel anlamıyla anlaşılması kaydıyla kolonyal sistemlerin sonunun geldiğini haber vermektedir. Bu değişikliklerin haber verdiği bir başka şey ise, dünya halkları arasında açık ve koşulsuz bir iletişimin başlamasıdır. Bir yandan, etnik ve ırksal mizaçların matrisi içinde biçimlenen geleneğin bin yılları, geçmişe itilmekte ve öte yandan hakim düşünce, giderek insanın demokratik eşitlikçilik tarafından biçimlenen evrensel bir yaratık olduğu tezine uymaktadır. Yeni kurumlar, yeni etnik ve estetik şekiller ve yeni politik ve sosyal ideolojiler, dünya geneline aşılarmakta ve kök salmaktadır. Batı emperyalizminin tezahürleri, eski kolonyalizmde olduğundan daha etkili ve kuşatıcı sonuçlara denk düşmektedir.

Batı dünyasında büyük umut, demokratik eşitlikçilik atmosferinde birbirleriyle kaynaşan dünya halklarının huzuru temin edeceği noktasında düğümlenip kalmıştır. Bu umuda göre, uzun bir süre geçmiş olmasına rağmen insanlık, 1789 rüyasını ne yapıp edip en sonunda gerçekleştirecektir. Bu rüyanın umuda dair başka bir boyutu ise müşterek (kamusal) yaşamın, bir tür kardeşliğe yol açacağıdır. Ne var ki, bu kardeşliğe yol açacak sürecin bulunacağı parametreler bir türlü net ifade edilememektedir. Bugün için kabil-i red olamayacak inanç, koruma ve muhafaza etme içgüdülerinin üstesinden gelinmesinin ve bu içgüdülerin eski zamanlardaki ilkel "barbar" dönemlere ithaf edilmesinin zorunluluğu ve modern insanın "önyargı" olarak görülebilecek her şeyden uzaklaştırılması gereğidir.

Bu hengamede eşitlik mücadelesinin değerli bir çaba olarak değerlendirilmesi süre gider. Tarihsel açıdan baktığımızda rahatlıkla görüleceği üzere bu eşitlikçi çabalar, insan topluluklarını en çok motive eden edimlerdir. Öyle ki, demokratik efsanede sunulduğu gibi toplumun bütünleyici ve mutlak temeli olan eşitlik yatay olduğu kadar dikey boyuta da sahip olan Tanrı'nın yarattığı düzenin inkarı anlamına gelmekle demokratik insanın motivasyonunu destekler. Ne var ki hakikat noktasında durum tam tersinedir. Sözelimi insan türü, iki cins şeklinde kutuplaşmıştır. Bunun sonucu olarak erkek ve kadın, farklı ama birbirlerini tamamlayıcı özelliklere, doğal olmayan müdahaleler olmadan yok edilemeyecek biyolojik ve psikolojik özelliklere sahip olmuşlardır. Öte yandan insan hayatı, eşitlikle anlamlandırılmayacak bir olgunlaşma sürecidir. Dolayısıyla içinde yaşadığımız hayat süreci, ne erkek-kadın ne de yetişkin-çocuk arasında denkliliği çağırıştırarak bir delil sunmaz bizlere. Bir halk, bir millet, iyi ya da kötü tarihlerinin, dillerinin, kültürlerinin ve yaşam stillerinin derinliklerinde kök salmış bir kimliğe sahiptir ve bu topluluk bu şekliyle savunulmak zorundadır. Burada kimlik olarak adlandırılan olgu, normların kozmopolitan çözümlerine karşı adeta bir koruma gibi görev görür. Bu kimlik ayrıca Ernest Renan'ın söylediği gibi manevi bir prensiptir.

Özgürlüğün bu uyum karşıtlığının öte yanında modernist eşitlik, uyum yanlısıdır; özsel olarak niceliksel olduğundan dolayı da kaliteden yoksundur ve amacı, bir düzeni hakim kılmak ve onu kalıcı yapmaktır. Eşitlikçilik, aritmetik bir olgudur ve ancak istatistiksel bakımdan gerçekleştirilebilir bir kavramdır. Öte yandan böyle bir istatistikseliği kontrol edebilmek ve yönetebilmek için merkezi kumanda noktalarına ihtiyaç duyar. Sloganlaştırarak söylenecek olursa "eşitlik, mağlup ederken; özgürlük, yenilmezliğini ilan eder."

Özgürlük ve eşitliğin ruhi temellerine indiğimizde ise farklı başlangıç noktalarıyla karşılaşırız. Özgürlüğün ruhi temelinde narsisizm vardır. Eşitliğin ruhi temeli ise narsisizme göre daha dışsal ve düşüktür: kiskançlık (kavram olarak ifade etmek gerekirse üstün, güçlü, yüksek düşünceyi yavaş yavaş zayıflatmak, güçten düşürmek için, ya da alçak olanın karşısında yükselerek güç ve iktidar kazanmak için yorulma bilmez çaba gösterme). Bu ikinci temel, demokrasi içinde çok güçlü bir silahtır. O kadar güçlüdür ki, özgürlüğü

bile kendi boyunduruğu altına alabilmektedir. Böylelikle demokrasi mitinde bir bakıma moral enerjinin ek bir kaynağı haline gelebilmektedir. Çünkü eşitlik, adalet kavramı altında iş görürken aslında vatandaşların kıskançlıkla kendilerini birbirlerine benzettikleri bir yolda yürür; bir başka deyişle eşitliğin adalete bakan yönü, farklılıkların minimuma indirgenerek adaletin sağlanması eğilimidir. Bunu yaparken de adalet kavramını ne kadar doğru algılayıp algılamadığı noktasında bir tartışmaya girilmez. Altından çıkacak kıskançlık da böylece saklı kalır.

Tüm bunlara rağmen bu moral sistem, kolayca yaralanabilir bir sistemdir. Yeryüzü hayatına bağımlı olması ve bir yandan tartışmayı barındıran ayrımcılığa, ayrıştırmaya açık olması ve öte yandan şüpheye ve saldırıya kesinlikle konu olabilmesi, bu sistemi kırılgan bir hale sokmaktadır. Sistemi güvenilir olmaktan uzaklaştıran en önemli yönü ise herhangi birinin bu profan ve eşitlikçi düzene ahlaki olarak kabul edilen yaklaşımları kullanarak tecavüz edebilmesidir. Bununla birlikte demokrasi, yeryüzüne ait bu ahlaki sistemin adı değildir sadece. Demokrasi bundan daha fazla bir şeydir ve bu "daha fazlalık" içerisinde eşitlik kendini ulaşabileceği en üst doruk noktasına taşır: eşitlik, doğruluğun ta kendisidir. Eşitlik, bizi, demokrasinin yanı sıra mutlak, toplam ve sınırsız olan her şeyin bulunduğu noktaya, sahte-metafiziksel bir düzleme yükseltir. Bu dünya içinde insan, yukarıda sözü geçen doğruluğun üreticisi gibidir ve bu doğruluk adı altında kendisini dünya iktidarı olarak düşünülen ve görülen her şeyin yasal sahibi ve hakimi olarak beyan edebilmektedir.

XI

Demokrasi efsanesinin ihtişamlı binasında bir şeylerin eksikliğini hissettirmektedir. Bu eksikliği giderebilmek için özgürlük ve eşitliğe üçüncü bir öge eklemek zorunludur: güç. Geleneksel düzen içinden baktığımızda rahatlıkla görüleceği üzere, gücün ya da iktidarın kaynağı herşeye gücü yeten Tanrı'nın kendisidir. Güç, O'nun özünde bulunan içkin ve asli bir özelliktir; işte yeryüzünde ya da başka Memlerde görülen güçler, bu temel güçten türemiş asli olmayan güçlerdir. Deyim yerindeyse Tanrı, kendisini yaratıcı süreç içinde dışa vurur. O'nun özünde güç, bir ve bölünemezdir; bununla birlikte yaratılış düzleminde bir öge olarak güç, bir ikilik şeklinde görünür: gücün sahibi ve gücün kendisine yöneltildiği nesne.

Geleneksel iktidar fikri, dolayısıyla, ilk elde tüm güçlerin Tanrı'nın temel gücünden, yani gücün Kaynağı'ndan ileri geldiği anlamına gelir. İkinci olarak, dünyanın gücün tezahür etme alanı ve üçüncü olarak ise dünyasal, ikilikçi biçimleri içinde gücün, kutsal Kaynağı'ndan akan öz güce bağlanması gereği demektir. Bu sebepten dolayı kutsallık, hukuki öz olarak da dünyada vardır, işte bu bağlam içerisinde biz insanlar, dünyevi iktidar temeline sahip oluyor ve bu temelden hareketle de dünyevi iktidarı otorite şeklinde tecrübe edebiliyoruz.

Batı'da ortaçağ dönemi, manevi otoritenin mi yoksa seküler gücün mü öncelikle uygulanması etrafında dönen tartışmalar ve çatışmalarla doludur.

Tekrar ediyorum; bu, insan düşüncesinde gerçek bir devrimdir. Bu arada Rousseau, Karl Marks için de felsefi bir temel sağlar. Güç, bundan böyle yüksek bir kaynağa sahiptir ve sadece fizikseldir. Nifeliğin yerini Nicelik almıştır. İnsan türü, önceden hakim olan ve hüküm altında bulunan olarak ikiye ayrılmıştı. Ancak bunların hepsi şimdi değiştirilecektir. Politik güç, insanların ellerinde değişikliğe uğrattılacaktır; tüm insanlar vatandaş olacak ve oy kullanacaklardır. İktidar dediğimiz şey, bundan böyle sayısal ve istatistikseldir. Bunun bir yansıması olarak da çok, aza göre daha güçlüdür.

Rousseau'ya göre, Sosyal Kontrat, insanları bireysel menfaatlerinin ötesinde bir araya getirme işlevi görür. Sosyal Kontrat'ın bir "öz"ü vardır ve bu öz anlayışı içinde insanlar, kişisel olarak vatandaşlığın "yüksek" seviyesinde enerjilerini birleştirirler - Halk iradesi.

Halk iradesi'yle birlikte Rousseau; demokratik mit denebilecek binasını tamamlar. Bu mit, 1945'in özneleri tarafından öne çıkarılmıştır. Bir kısım insanlara göre, bu "yüksek irade" olmaksızın ne özgürlük ne de eşitlik, demokrasi binasını ayağa kaldırmaya yeterli değildir. Halk iradesi ile birlikte halklar, kendilerini iktidara taşımanın, bir başka ifadeyle, kral tacı giyme pozisyonuna çıkmanın aracına sahip olmuşlar ve böylelikle sahte-metafiziksel bir yükselme şansına erişmişlerdir. Bir bakıma bu şekilde kendilerini "kutsallaştırmış" oldular. Bundan sonra kendine tapınmanın dayanılmaz baskısı açığa çıkmış ve altın buzağı dönemi oluşturma çalışmalarına devam edilmiştir.

Demokratik mit, bu şartlar altında kendi taklit 'üçlemesi içinde belirli bir bütünlüğe kavuşturulmuştur. İnsan türü böylece özgür, eşit ve herşeye gücü yeten bir varlık olacaktır. Hiçbir üstün gücün olmadığı bir ortamda tek boyutlu bir dünyada yaşayacaktır insan. Bu özgürlük içinde kendi narsisizmini ortaya koyabilecektir, yersel ahlaki adaletini ise kendi eşitliği içinde bulacaktır; tıpkı kendi ilahiliğini devam ettirmesini sağlayan şeyin yine kendi gücünde olması gibi.

Jakobenlerin 1789'da ilan ettikleri ancak hayata geçiremedikleri şeyler, artık 1945 kuşağı ve bu kuşağın takipçileri tarafından vazedilmektedir. Anlaşılan o ki, içinde bulundurduğu ideolojik yangınların yok olmaya yüz tutmasıyla demokratik mit, her zaman önüne gelmiş olan boşluk tehlikesini bir şekilde kapatma mecburiyetiyle karşı karşıya kalmaktadır. İki arketip, yani özgürlük ve eşitlik, insana, kendi egosunun dışavurumunu ve kendi ahlaki meşruiyetini sağlayacaktır; ve kendisini bireysel olduğu kadar toplumsal ölçekte de yüksek bir varlık olarak keşfedebilmesi ancak Halk iradesi içinde mümkün olacaktır. Böylece insan, artık tüm yersel iktidarın yegane taşıyıcısı olacaktır. Bunların hepsi, sürekli kendini gösteren boşluk hissini doldurulmasına katkıda bulunurlar.

İnsan kendi kendisinin yasamacısıdır çünkü; ve Rousseau'nun vurgulamış olduğu gibi en yüksekte olan şey, kanun değil bilakis yasama, kanun koyma gücüdür. Ve bu kanun koyuculuk özne egemen insana aittir. Bunun mantık sonucu ise insanın suçtan ve günahattan azade olmasından başka bir şey değildir; Hıristiyan feragati içerisinde ibadet olarak ifade edilmiş olanlar, demokratik efsaneye gelindiğinde varoluşsal suçsuzluğa yumuşak bir geçiş yapacaktır.

İnsan artık kendi suçuyla yüzleşmek zorundadır. Kafka'nın "Süreç" olarak adlandırdığı şey başlamalıdır. Böylece İnsan Sitesi'nin büyük felsefecisi Martin Heidegger, zamanın varoluşsal dalgasının, suçu içerdiğini ve insanın kaçınılmaz olarak korku ve kaygıyla ilintili olduğunu ilan eder. Peki ama modern insan icat edilen vatandaşlık sayesinde bu korku ve kaygıyı yenebilecek midir? Sorumluluk ve sosyal ahlaklılığa dair büyük varsayımın karşılığı vatandaşlık olabilir mi?

Evrensel vatandaşlığın babası Jean-Jacques Rousseau, aslında bu vatandaşlığın temellerini kendisi terk etmiştir. Çünkü o, halk egemenliğinin tek boyutluluğunu ilan etmişti. Onun açısından en yüksek norm kanun değildi; ona göre en yüksek norm, sorumluluğunu tek başına kimsenin kaldıramayacağı İnsan iradesi'ydi. Bununla birlikte gerçek vatandaşlık, insanın sadece ve sadece kendi üzerindeki cennetsel normların ve gücün iktidarını tanıması, kendi üzerindeki düzeni kabul etmesi şartı oluştuğunda gerçekleşebilir. Bu hakikat ışığında tek boyutluluğun, fazilet olasılığını ve olanağını mahvedeceği - şimdiye kadar mahvettiği gibi- rahatlıkla söylenebilir.

İktidarsızlığı iliklerine kadar yaşamayı tecrübe etmekten hiçbir şekilde kurtulamayan bir varlık varsa o da demokratik insandır. Hiçbir şey, demokratik insanı, kendisinin sahip olduğunu söylediği devasa gücü gündeme getirmekten daha fazla şaşırtamaz ve onu rahatsız edemez.

Özel yaşam, insanın yaslanabileceği ve kudretli demokrasi boyunduruğundan kurtulabileceği kaçışın büyük bölgesi olarak bulunur. Modern sosyal devlet, özel yaşama sığınan insanın rahat edip ihtiyaç duyulan refahı ve güvenliği bulabileceği mükemmel olanaklar sunmakla ona yardım eder. Marksist-Leninist sistemler bile halkların komiserlerinin semiren ve palazlanan iktidarlarının altında bütünüyle özel menfaatler için giderek daha fazla çabalayan büyük yerleşimciler kütlesi, "Sovyet İnsanları"nın içine düştüğü paradoksal durumlara yol açmışlardır.

Özel hayata yeniden rücu etme, kaçma ideolojisinin (escapism) ana yollarından bir tanesidir; bu yol güçsüzlük ve iktidarsızlık yaşantılanmasının pasif ifadesidir. Bununla birlikte kaçma ideolojisinin başka bir yolu, buna göre daha aktif ve bedel ödeyici bir tutum ifade eder: bu yol, halkın büyük demokratik liderliği, bir başka deyimle, demokratik mitin karizmatik yönünü tecrübe ettiği zamanlarda söz konusudur. Güçsüzlük hiç bir zaman halkın kendisini büyük liderin, halkın kendini tanımlayabileceği çok önemli şahsiyetlerin gölgesine yerleştirmesinden daha iyi gizlenemez.

Jean Jacques Rousseau, Sosyal Kontrat hakkındaki frank deklarasyonunda gerçek bir demokrasinin hiç bir zaman varolmadığını ve hiç bir zaman varolamayacağını çünkü böyle bir devletin tabiat nizamına aykırı olacağını yazmıştır.

Demokratik liderlikte biz en yüksek dozlarda manipölasyon ve psikolojinin lojistik olarak kullanıldığı yanlış bilgilendirmelere tanık oluruz. Lider, halkın deruni "iradesi" olarak ne denilmişse bütün bunların taşıyıcısı ve yöneticisinin canlı örneği olacaktır. Bu güçlü ve karizmatik önder figürler, kütlelerin kendilerinin olmak istediği büyütülmüş ve şişirilmiş imajlardır. Lider, insanı, kendi güçsüzlük ve önemsizlik algısından kurtaran "ayna"dır; lider aynı zamanda inançları gerçek Halk iradesi olan taraftarlarına bu inançlarını yaşama fırsatı veren baba figürüdür.

XII

1945'teki zaferin ilanında ifadesini bulan düzen, ayrıca üçleme terimlerle ifade edilir: İnsan Sitesi, modernizm ve demokrasi. İnsan Sitesi, sonsuz tek boyutluluğu içinde özgür ve eşit insanın kendisine kanıtlamış olduğu -küfür şeklinde tercüme edilebilecek inkar etme ya da şüphe etme- kudretini onaylar. Bundan böyle hiçbir yüksek güç, insan kudretine kayıt koyamaz; hiçbir sorumluluk ihtiyacı, hiçbir sınırın geriye çekilmesi için savunulamaz; çünkü *mirabile dictu* için bundan böyle hiçbir sınır yoktur. İnsan Sitesi, toplam olarak iyilik mahrumudur; İnsan Sitesi, bu "üçleme"nin sahte-metafiziksel boyutudur.

Yönetme sanatında insan, idareciliğin yeni bir aracına sahip olur: istatistik; ve yeni bir iktidar aparatına: oy. Dünyanın kaderi zorunlu olarak güç ilkesinin kapsayıcılığına terk edilir. Binlerce yıllık inançtan gelen Tanrı'nın iradesinden daha belirleyici olan irade, şimdi çoğunluğun azınlık üzerine kurduğu niceliksel hakimiyettir. Tanrı iradesi her zaman *affediciliğe*, şefkat ve merhamete bağlanmıştır. Buna karşılık çoğunluk iradesi ise koşulsuzdur ve koşulsuz bir teslimiyet gerektirir. Bu "üçlü" nün (bunların ikisi İnsan Sitesi ve varoluşsal boyutu, ve modernizmdir) sahte-metafiziksel üçüncü boyutu, çıplak politik ve fiziksel güç, yani demokrasidir. Bu modernist demokratik İnsan Sitesi'nde her şeyi oylamak zorundayız, fazileti ve doğruluğu bile. Bu şartlar altında hakikaten doğru yolda olan azınlığa ne olacak?

Sosyalizm İdeolojisi

Bir ideoloji olarak sosyalizm, gerçekten, yıpranma bilincinden, esirgemenin ön planda olduğu babalık fonksiyonunun kaybı bilincinden ve sosyal boşluk hissi ve liberal rekabet üzerinde temellenen bir toplum bilgisinden ortaya çıkar.

Daha önceki sosyalist hareketlerin tümü, kendi teorik modellerinin bir fonksiyonu olarak kendilerini statik bir düzene bağlamışlardır. Bununla birlikte Karl Marks, bu spekülatif, ve kendi küçümseyerek kullandığı deyimle, "Ütopik" düşünce modelini radikal bir şekilde kırar. Bunların yerine de kendi öğretisini bir bilim olarak sunar. Ve bu ileri sürülen bilim, sadece basitçe dünyanın "nedenleri" ve "nasılları" üzerine bir öğreti değildir, bunun ötesinde dünyanın nasıl değiştirilmesi gerektiği ve bu değişikliklerin hangi yollarla başarılacağı üzerinedir. Marks'ın kendi kelimelerini kullanacak olursak, Marks, "*çalışan sınıfın özgürlüğü için gerekli olan şartların bilimini öğretir.*" Marks, bu karışık ideolojik bütününü, kapitalizm ve endüstriyalizmin egemen olduğu bir dünyada düzen ile uğraşan dinamik bir forma dönüştürür ve bunu da kendi düşüncelerini bir bilim ve tarih felsefesi şeklinde sunarak yapar.

Bilimsel açıdan konuya bakılırsa Marks, temelde kendisini İngiliz politik ekonomisine yakın görür ve onlara katıldığını düşünür. David Ricardo'nun değer teorisini kendine uyarlar, ama bu teoriye kendisinin ürettiği "artık değer" kavramını ilave eder. Buna göre, kapitalist üretim sürecinde işçi, bir mala ya da bir mamule dönüştürülmektedir. Mülksüz proleter, Marks'ın deyişiyle, işgücünü kapitaliste satar ve bu işgücüne karşılık olarak aldığı ücret de, işgücünün, -yani işçi için şart olan yaşamsal beslenmenin- ortalama üretiminin ve yeniden üretiminin karşılığıdır. Bununla birlikte, proleter işçi ücret ya da maaş ile aldığı değerden belki de sonsuz derecede daha fazlasını yaratır; ve üretim maliyetlerini örtmek veya fabrikayı ve yatırımları genişletmek için kullanılan karın pasta payından ayrı olarak, Marks'ın "artık" şeklinde tanımladığı müthiş yeni zenginleri ortaya çıkartır. Bu artık değer ifadesi, Marks'ın öğretisel sistemi içinde bir köşe taşıdır, çünkü bu ifade, bilimsel bir hakikati dillendirmenin yanı sıra üretici sınıfın, yani proletaryanın kendi yarattığı değerlerden dışlandığı temel ahlaki bir adaletsizliği de imler.

İşte tam bu noktada Marks'ın kendisinin ilan ettiği köle başkaldırısının kaynağını bulmaktayız. Bu önü alınamaz isyan, bu sınıf mücadelesi, Marks'ın bize anlattığına göre ciddi bir bilimsel temele dayanır; yani politik ekonominin bir gerçeği olarak artık değere. Aynı zamanda bu öğretisel uzantılar, derin adaletsiz bir düzeni ele verir: proletarya, sömürülen, gözdağı ile istenilenin kendisinden alındığı ve sürekli kendisine yabancılaşan bir nesnedir. işçi sınıfının bu özgürlük bilimi, ayrıca karakteri itibarıyla evrensel olan moral bir mesaj da taşır. Marks bilimsel yükselme tutkusunu "avevlendirmeyi" ve bunu kendi yeni düzeni içine alarak asimile etmeyi başarır. Marksizm, sadece rasyonel ve bilimsel bir sistem olmanın ötesinde ahlaki bir içeriği de kendi öğretisi içine böylece sıkıştırılmıştır.

Artık değer insan onurunu bozar ve yıpratır, dolayısıyla biz insanlar olarak bu dejenerasyonu, bu ayıplı dünya üzerinden kaldırmak zorundayız. Artık değerın sonuçlarını, hiç bir uyumlaştırma çabasıyla örtmeye çalışmamalıyız ve bu zaten mümkün de değildir. Sınıf mücadelesinin uzlaştırılmaz ve uyumlaştırılmaz karakteri, artık değer teorisinin ahlaki öneminden çıkar.

Marksizm, bir bilimdir, ama aynı zamanda bir tarih felsefesidir de. Hakim üçüncü tabaka, yani orta sınıfın ideolojisi liberalizmdir. Liberalizmin felsefi temeli ise pozitivizmdir. Öte yandan bu ideolojinin beyan edilmiş amacı, kesintisiz bir ilerlemeyi garanti altına alarak her yeri kuşatacak olan özgürlüğün belirli bir tempo içinde başarılmasıdır.

Pozitivist tutum, hakikat-yalan ya da hak-zulüm gibi varoluşsal ve mantıksal ikilikleri dışlar. İşte bu nokta, diyalektiğin sahneye çıktığı yerdir. Diyalektik, böyle bir ikilik içerisinde içkin olarak algılanabilecek bir *tertium quid*, yani üçüncü bir faktörün mümkün olup olmadığını, ve bu üçüncü faktörün, karşıtların meyve veren çatışmasının en sonunda ortaya çıkıp çıkmayacağını sorar. Karşıtlık ve zıtlık, diyalektik mantığa göre, yaşamın merkezi noktasıdır. Bu karşıtlıklar, yaşamı destekleyen karşılıklı duruşlardır ve tüm doğal, insani ve tarihsel süreçlerde hareketin dinamik kaynağını biçimlendirirler. Dolayısıyla Marksist diyalektik, -pozitivistlerin savunduğu gibi- niçin her zaman nedensel ilişkinin varolmak zorunda olduğunu sorar. Bu, sanki bir şeyin Niçin aynı zamanda hem kendisi hem de karşıtı olamayacağını sormaya benzer.

Marks, David Ricardo'nun değer teorisini kendi bilimsel sistemine uyarlamış ve aslında onu kendi değer teorisine dönüştürmüştür. Dahası, bunu, bütünüyle yeni bir tarih felsefesiyle yapmıştır. Marksizm, ... dünyanın içinde bulunduğu gerçek şartların, Marks'ın tarih felsefesinde açıklamaya çalıştığı gibi, dünyanın neden ve nasıl değiştirilmek zorunda olduğunun bir tanımlaması olarak anlaşılmalıdır. Bu değişim, diyalektik sayesinde ve öncülüğünde yapılmalıdır. ... Marks'a göre ... madde dünyasında yine Hegel'in bahsetmiş olduğu aynı şartlar iş başındadır. Birey olarak ve müşterek sosyal sınıflar içinde insanlar, hararetli bir kavga içerisindeyler. Daha gelişmiş bir düzlemde ise bu hararetli çatışmalar, "bazen açık bazen de gizli bir şekilde" toplumu karakterize eden sınıf mücadelesi biçimini alır. Bu savaşlar 'boyunca ve onlardan dolayı sosyal sınıfların mücadele eden orduları, daha organize olmanın yanı sıra, Marks'ın jargonundaki gibi, kendi esas menfaatlerinin de farkına varırlar. Mücadele ve bu mücadelenin giderek derinleşen önemine paralel olarak büyüyen bilinç, zaman içinde diyalektik bir birlikte buluşur.

Marksist diyalektiğin kurallarına göre egemen sosyal sınıf ve bu egemen sınıfın dayatmalarına göre biçimlendirilmiş olan düşman aşağı sınıf arasında cereyan eden şiddetli çatışma, egemen grubun ve saldıran sınıfın zaferinin sona ermesine yol açacaktır. Bu noktada tanık olunacak şey, Marks'ın belirttiğine göre, "nihai mücadeledir". Çünkü proletaryadan sonra saldıracak ve sindirilecek başka bir sosyal sınıf kalmayacaktır. Burjuva sınıfı zarar vermeye ve yok etmeye mahkumdur Marks'a göre, çünkü onun gözlemlerine göre "*burjuvazın üretim şartları, sosyal üretim sürecinin son düşman biçimidir.*" Diyalektik materyalizm, kural koyanlarla kural koyulanlar arasında her türlü uzlaştırma biçimlerini dışlar. İlişkiler ve düzenlemelerle uğraşan sözde reformist diye adlandırılan dönüştürülmüş Marksizm, her şeyin ötesinde parlamenter bir düzenleme ile, kapitalist düzeni barış içinde eşyanın sosyalist düzenine transformasyonunu başarmak için uğraşır ve bu yüzden doğru müminler, ara bozucu ve hain olarak damgalanır.

Kendi tarih felsefesini oluşturan bilimsel ekonomik teorisi ve diyalektik materyalizm olarak adlandırdığı düşüncesi aracılığıyla Marks, düşünce sistemini çok fazla meşruiyet gerektirmeyen bir birliğe getirmeyi

başarmıştır. Marksizm, tarihin diyalektik hareketleri tarafından kuşatılan ve ileriye götürülen kapalı bir sistem olmuştur. Bununla birlikte tarihsel diyalektiğin bu kendi hareketi kör ve nereye gittiği belli olmayan bir fiil değildir, aksine belirli bir hedefi amaçlar ve bu amaç da teolojiktir. Marks da fark edileceği üzere bize sahte metafiziksel bir sistem önerir, ama o bu sahteliği üstadı Hegel'in ilahının yerine farklı bir ilah -duyumsal ben merkezilik- yerleştirerek gizlemeye çalışır. Marks kendi materyalizmini Hegelci idealizmin karşısına koyar, böylece gerçekliğe geri dönmüş olduğu izlenimi verir. Ama bu geri dönüş, sadece bir aldatmacadan ibarettir. Hegel için olduğu kadar Marks için de temel kuvvet, diyalektik sistemde içkin olan gerçek teleoloji, yani tarihin "tanrıçalarıdır". Tıpkı liberalizmin ilerlemeyi garanti içine almak için bireylerin kendi hareket potansiyelleri içinde kalabileceklerini ve kalmaları gerektiğini varsaydığı gibi, Marksizm de kendi düş alanı içinde bu tarihsel diyalektiğin egemen sınıfı kuşatmak ve düşünüldüğü üzere, diyalektik materyalizmin tarihsel misyonunu tamamlayacağı devrimsel değişime sebep olmak için yılmaz proletaryan mücadelenin bir ifadesi olduğunu varsayar.

Tarih içinde evrilen diyalektik süreçte her bir dönem, bir kriz ya da bir kırılma noktasının ertesinde veya bizim zamanımızda olduğu gibi, bir devrim sonrasında tarih sahnesinden çekilmiştir. Marks, Fransız Devrimi'nin neden olduğu feodalizmin sonunun önemine vurgu yapar. Marks, bu süreç içine ayrıca daha sonra meydana gelecek olan burjuvazi ve proletarya arasındaki çatışmayı da ekler. Böylece biz Marksizm'in üç önemli temele dayandığı sonucunu çıkarabiliriz: Hegelyan diyalektik olan Alman felsefesi, klasik İngiliz politik ekonomisi (öncelikle de David Ricardo'nun değer teorisi), ve başlıca Blanquizm yoluyla geliştirilen ve sosyalist entelijensiyaya taşınan Jakoben miras, yani Fransız Devrimi'nin alışkanlıkları.

Marks, korkunç tarihsel yanlış hesaplamalar yapar. Örneğin 1847'de proletaryanın büyük saatinin çok yakın olduğunu öne sürer, ama tartışmasız bir şekilde Marks, hiçbir refah politikalarının ya da sosyal reformların dünyadan silmeyeceği çatışmaları, elle tutulur gerçekleri ve gizli gerçekleri de algılar. her şeyin ötesinde Marks, yeni endüstriyel toplumun embriyonik eğilimlerinden daha küçük eğilimlerin gözlemlenebileceği bir zamanda hayata gözlerini yummuş olmasına rağmen dikkat çekici bir şekilde berrak bakış açısıyla endüstriyel ve kapitalist gelişme için öngörüler yapar.

Marks insanın, ... sosyal şartların toplamı olduğunu söylerken, bu, insanın sadece madde dünyasının esnek olmayan kanunlarına göre yaşadığı anlamına gelmez. Bunun tam aksine insan, kendini yaşayan tüm canlılardan ayıran nevi şahsına münhasır bir pozisyona sahiptir. Bu kendine has rol, Marks'a göre, insanın kendi beslenme araçlarını üretmesi gerçeğinde temayüz eder. Bu, insanı hayvanların hepsinin üzerine yükselten bir durum ortaya çıkarır, çünkü insan kendi yaşamını kendisi yaratır ve "üretir". İnsan bir üreticidir -ve işte bu üretici kavramı tüm Marksist sistemin anahtar kelimelerinden biridir.

İnsan, besinini toplayabilmek için doğayı temizlemek ve yeniden düzenlemek zorundadır. Marks'ın öncelediği -gelişme seviyesine göre farklılaşan- üretimsel çalışma modları, insanın yaşamını biçimleyen şeyler neyse, tam tamına onlardır. Bu modlar, insanın pratik ve üretimsel yaşamı sonucunda şekillenir. Pratik gelişim süreci içinde ve duyumsal yaşam süreci boyunca insan, yaratmakta ve gerçekliğin farkına varmaktadır. Ahlaki, tinsel, kültürel ve dinsel kuvvetlerin bir hayatıyete, kendi rollerine sahip olabileceği düşüncesine gelince, Marks'a göre, bu ifadelerin hepsi sadece işe yaramaz tasavvurlardır. Ona göre çeşitli ideolojik sistemlerin olması doğaldır, fakat Lebensprozess'in, bu hayat sürecinin yankıları ve reflekslerinden başka bir öze sahip değillerdir. Bilinç, hayatı belirlemez, bilakis hayat bilinci belirler. her şey, biyolojik, duyumsal bir sosyal olma (*becoming*) sürecidir.

İnsan hayatının temeli, hayatı muhafaza etmek için gerekli olan şeyler neler ise onlardır. Ancak adı ihtiyaçlar karşılanır karşılanmaz yeni ihtiyaçlar kendilerini belli ederler. Bu da insanlık tarihinin başlangıcına işaret eder: bu yeni ihtiyaç kuşağı, ilk tarihsel harekettir. Sonsuz insan ihtiyaçları ifadesi, Marksizm'in en önemli postullarından biridir ve Marks burada ilerleme düşüncesine hiç bir kayıt koymadan boyun eğer. Ancak bir başka belirleyici faktör tarihsel gelişim içinde yükselir: doğurma. Bu faktör ilk sosyal bağı, yani aileyi şekillendirir. Buna göre neslin çoğalması, daha gelişkin sosyal şartlara yol açar. Aile, genişlemiş anlamda sosyal ilişkinin gelişeceği üretimsel birimdir.

Hayatta üretimsel işler, böylece iki yön arz eder. İnsan kendi hayatını koruyan ve cinselliği ile yeni hayatlar üreten biyolojik bir varlıktır. İnsan aynı zamanda maddesel dünyanın öğeleriyle duyumsal

ilişkiye girmekle sosyal bir varlığa dönüşür. Bu ikili rol aracılığıyla insan, hayatın diyalektik dramasında merkezi, dinamik bir kuvvet haline gelir. İşte buradan sosyal çatışmalar çıkar. Sonra bu çatışmalar giderek büyür ve amaç, tarih oyununda rol alabilmeye döner. Bu çabalar, çatışmalar içinde ve sayesinde insan, giderek bu çatışmaların önemine daha derinden vakıf olmaya başlar. Sonuç olarak işçi sınıfı, nihayetinde kendi bağlarını kırabilecek bir ölçekte "tarihsel ödevinin" bilincine ulaşır.

Hegel açısından Ruh hakikat, dünya ise dışsal bir gerçektir ve Ruh, insanın, yabancılaşıp ve boş vererek yaşadığı bu bölünmüş, düşman dünya içindedir. Marks, bu iki kavramı Hegel'den ödünç almıştır, ancak daha önce başkalarına yaptığı gibi bu kavramlara da tamamen farklı ve materyalistik bir yorum kazandırmıştır. Marks'a göre, kapitalist sistem içinde proletaryanın, bir üründen daha küçük hale gelen kendi işgücünü satmak zorunda olması, onun üretici konumunu yıpratır. proletaryanın kendi işgücünü içine düştüğü durum, kendisinin şahsi olarak bir ürün haline dönüşmesi ve kapitalist sahibinin ellerinde düzenin nesnesi olmasıdır. Bu, tam bir felakettir, çünkü bu durumda kendi işgücü hayatıyla karşı karşıya gelen bir ya bancı durumuna düşmektedir. Böylece onu insan yapan yönü, yani üretici gücü yıpranır. Marks, bu (kaybetme ve kölelik) çifte trajedisini iki ikiz terimin adını vererek açıklar: yabancılaşıp ve boş vermişlik.

Proletaryanın işgücü, bir üründür; işçi, yaşayabilmek için bir ürün gibi kendini satmaya zorlanır. İşçi, dışarıdadır ve bir üretici olarak doğru olan insanlığı dejenerasyona uğratılır. Bu sakatlama, bu çifte trajedi, proleter kapitalist ekonominin uzlaştırılmaz düşmanı haline getirir. Hiçbir uzlaşma çabası bu noktadan sonra işe yaramaz. Sadece ve sadece ulusallaşmayla kapitalist sistemin yok edilmesi, olması gereken doğru insan şartlarını yeniden inşa edebilir. İnsan ancak o zaman bir üretici olabilir ve özgürlüğüne kavuşabilir. İnsan olmak, üretmek ve üretici olmak, yaratmaktır. Öyle ya, hayat faaliyetten başka nedir ki? İşte bu nokta, Marks'ın insan görüşünün tam merkezidir. Bu nokta ayrıca bütün çatışmaların, kapitalizmin işçiyi küçümsemesi gerçeğinden çıktığına işaret eder. Bu küçük görmenin üstesinden sadece diyalektik bir süreçte "nihai mücadele" sonucunda gelinebilir. Marks, bu çifte yabancılaşıp (maddeye ve kendine yabancılaşıp) üçüncü bir kategori ekler: İnsan yüksek bir birliğe, kendi nevine aittir. İnsan, Marks'a göre yaratıcı bir varlıktır ve bunun ötesinde kolektif bir tarafı, kolektif bir şahsiyeti vardır. Bu iki anlama gelir: tamamiyle nesnel açıdan bir birey olarak insan, bir yandan kendi atmosferi, kendini çevreleyen gerçeklik üzerinden hareket eder; diğer yandan ise, bu atmosferin bizatihi bir parçasıdır. Öte yandan insan bütünlük olarak hayatın bir parçası anlamında kozmiktir. Dolayısıyla insan hem bireysel hem de evrensel bir varlıktır.

İnsanın sürdürülebilir, yaratma, evreni yeniden biçimlendirici kuvvetini not ederek biz, Marksist doktrinin gövdesinde eşit oranda belirleyici başka bir noktaya geliriz: insan yaratıcıdır ve insan özgürdür.

İnsanın bireysel bir varlık olarak algılandığı müddetçe Marks, bize gerçekte hiçbir şeyin insanı hayvansal düzlemde koparamayacağını söyler. Tıpkı hayvanlar gibi insan da kendini canlı olarak devam ettirmeyi, "hayat yaratan" hayata sahip olabilmeyi ister. İnsan sadece ve sadece kozmik bir olabildiği zaman kendini tamamen özgür, yaratıcı bir varlık olarak ortaya koyabilir. Dünya ve insan bu noktada "bir"leşecektir. Burada insan, hem küçük evren hem de büyük evrendir. İnsanın yaptığı işler ve bu işin başarılı olduğu atmosfer böylece diyalektik bir birlik ve kozmik bir harmoni olur.

Bir yaratıcı olarak insan, bu bağlam içerisinde tamamen ilahi Yaratıcı'nın yerini almıştır. Dünyanın kökü, Marks'ı rahatsız etmez. Özsel olan şey, her aşkın yaratıcı kuvvetin inkar edilmesi ve yalnızca insanın kudretinin ilan edilmesidir. Sadece Marksizm ile birlikte insan Krallığı tüm çıplaklığıyla ve varoluşsal bütünselliğiyle kendini bize gösterir; işte bu, insanın, onun eserinin ve bu eserlerini başardığı doğal düzenin o noktadan sonra diyalektik bir birlik, kozmik bir uygunluk oluşturmasından dolayıdır. Ve bu sahte kutsal pozisyonda insan, mutlak anlamda özgürdür. Yabancılaşıpın sahneye girdiği nokta da burasıdır. Yabancılaşıp sadece insanın üretimsel araçlardan koparılması ve kendi işgücü meyvelerinin çürütülmesi anlamına gelmez. Bunun yanı sıra insan, kozmik benzeşme olarak adlandırılan şeyden, evren ile insan arasında ki birlikten de uzaklaşır. Bu, yabancılaşıp dramının birikmiş halidir, daha doğrusu belki de ayak ucudur. Kendine ve doğaya yabancılaşıp işçi, bireysel yaşam haline, hayvansal bir düzeye terk edilir. Kendisini gerçek bir insanoğlu yapacak şartlardan -kozmetik, evrensel, yaratıcı, özgür- uzak tutularak sakat bırakılan insan, ayrıca insan ruhunu oluşturan yönlerini de kaybetmiştir; ve daha kötüsü kendi doğru doğasına yabancılaşıp.

Yabancılaşma insan hayatında ölümcül bir felakettir, çünkü insan sadece kendi vücuduna, işine ve yaratıcı olarak pozisyonuna yabancılaşmakla kalmaz, doğaya ve evrene de yabancılaşır -ve bunların hepsi de insan hayatında gerçekten olması gereken öğelerdir. Bunun yaşamsal sonuçlarından bir tanesi, insanın kendi türünden varlıklarla arasında kurduğu bağ ile ilgilidir. İnsan hem kozmik ve evrensel, yani doğal bir varlıktır, hem de evrensel kardeşlik düzeyinde bir vatandaşdır. İşte yabancılaşma dediğimiz olgu, insanın insaniliğini ve sosyal toplumluluğunu bu yönlerde kendisi için önemsizleştiren bir felakettir. Dolayısıyla dünya, parçalara ayrılarak farklı zamanlarda insan tarafından kiralınır.

Yabancılaşma bazı insanların diğer insanlardan güç kazandığı, onları köleleştirdiği, soyduğu ve sömürdüğü anlamına gelir. Diğer şeyler arasında bu, özel mülkiyetin yükselmesine yol verir. Ancak Marksist çözüm, ilk planda özel mülkiyetle ilgilenmez çünkü bu yabancılaşmanın bir sonucu olarak görülür. İnsanı ve kozmosu, en derin ve en birincil ehemmiyetiyle gerçekten tüm evreni yıpratın neden, özel mülkiyet değil yabancılaşma ve "ücret köleliği"dir.

Hayatın mekanikleştirilmesi, sağlıksız fabrikalar, Black'in "karanlık şeytani deşirmeni"yle birlikte yeni endüstriyel sistem, makine çağı ve bunlara paralel olarak giden sosyal, ahlaki ve kültürel sefalet... bunların hepsi Marks'ın, kendi zamanındaki şikayetçilerden daha az şikayetçi olduğu noktalar değildir. Bununla birlikte Marks bu noktalara olumlu tarafından bakar. O, ne reformcu, ne özgeci ne de idealistik ya da moralistik paradigma yazarı değildir. Bunların yerine Marks bu sefaletin üzerine "kötü son" yansıtabilecek bir ışık verir; kapitalizm çölünün ortasında bir kılavuz, bir peygamber olur. Marksizm gerçekten nihai şeyler hakkında bir öğretisi, bir iskelet bilim haline gelmiştir.

Marks'a göre proletarya, tarihsel belirli olan yüksek yerini bulmak durumundadır; bunu her şeyden önce tarih öngörmekte ve bu ödevi ona yüklemektedir. proletaryanın ulaşacağı bu yerde insanı bekleyen şey, sınırsız bir insan özgürlüğüdür. Yabancılaşma boyunduruğu bir yana atılır atılmaz insan, eşyanın "orijinal" ve "cennetsel" haline geri dönebilecektir.

Marksizm, diğer sosyalist teorilere göre daha derin anlamda sorumluluk talep etmeyerek bir tür psikolojik rahatlama türü sunar. Bununla birlikte biz, bu sosyalist doktrinin hala güçlü bir kuvvet kaynağına -ki, bu nefrettir- sahip olmasını hatırlamadığımız müddetçe cazibesini anlayamayız. Başka hiç kimse Marks kadar nefreti etkili bir şekilde sömürmemiştir, onun öğretileri sosyal ve politik nefretle doludur. Uyumlaştırma, uzlaştırma, affetme ve güven gibi terimler ne Marksist sözlükte ne de Marksizm dünyasında yer alır. Diyalektik mücadele, hayat-memat meselesidir. Bu mücadele hiçbir şeyi affetmez ve amansızdır. Bunun sonucunda kaybeden partinin yok olmasıyla son bulacaktır -komünist devletlerde meydana gelen iç mücadelelerde çok sıklıkla doğrulandığı gibi. Bu nefret, sadece felsefi olarak meşrulaştırılıp uygun görülmemiş, ahlaki olarak da altı doldurulmuştur. Hegel için olduğu kadar Marks için de iyi ya da hak, olan şey ne ise oydu.

Marksist vaat, "dünya proletaryası"nın tam bir devrimsel zafer içinde "tarihin kendisini gerçekleştirmesi"di. Bu gerçekleşme, sadece proletaryayı iktidara taşıyan değil, ama aynı zamanda tüm insan türünün özgürlüğünü etkileyen bir devrim olabilirdi.

İkinci olarak Marksizm, bizi kapitalizmin insanları içine aldığı boyunduruk elbisesinden kurtaracağına dair vaatlerde bulunmuştu. Bu kurtarma operasyonundan sonra insan türü önceki ve "cennetsel" biçimi içinde özgür, güçlü ve mutlu olarak kendini gösterebilecekti. Bu yeni "Sovyet İnsanı" her şeyden önce insanı, zımnen -tanrının yerini alması anlamında- Üretici olarak gösteriyordu, çünkü kendisini Yaratıcı yapabilmeyen yolu buradan geçiyordu. Öbür taraftan bu üreticilik -sadece ekonomik anlamda- devasa bir zenginlik birikimi ve gelişimi anlamına geliyordu. Marksizm, komünizmin anlamını bizim daha fazla sömürülmeyeceğimiz ve daha fazla çatışma içinde olmayacağımız bir durum şeklinde tanımlar; bu tanım içinde üretimsel yaşam (iş hayatı), harmonik huzurlu dayanışmayı önceler. Ancak pahalıya mal olan Sovyet tecrübesi sonunda sayısız delillerle ortaya çıktı ki, Sovyet vatandaşları en ilkel ve en temel yaşamsal taleplerini bile karşılamaktan aciz duruma düşmüşlerdir. İşte sadece bu bile, sistem açısından krizin kaçınılmaz olduğunu akli olan herkese göstermeye yeter.

Üçüncü olarak Marksizm, hayatın ve varoluş bütününe koskocaman diyalektik bir birlik olduğunu beyan etmişti: birey ve insanlık birdir; insanlık ve toplum birdir; ve dahası insanlık ve doğa birdir. Ancak

bu kozmos, bu evrensel topluluk sadece eşyanın komünist biçimlerle düzen altına alınmasıyla gerçekleştirilebilir. Önceki diğer tüm sistemler, öncelikle de kapitalizm, kendi gücünü dayatma ve baskı üzerine inşa etmiş ve insanlığı serapsal çatışmalar ve sınıf savaşları boyunca bölük pörçük etmiştir. Ancak komünizm, gündelik yaşam içinde, çalışma hayatında, vatandaşlıkta, sosyal ilişkilerde, ve farklı toplumlar ve ırklar arasında bir gerçeklik olarak üstün diyalektik birliğini işleyebilirdi. Veciz bir şekilde ifade edildiği gibi, komünizm yeryüzüne huzur getirebilirdi. Yeni insan, Sovyet insanı yukarıda bahsedilen diyalektik birlikle bütünleşebilirdi; tıpkı insan türüyle, toplumla ve Doğa'yla bütünleşebileceği gibi. "Evrensel kardeşliğe ulaşılacaktır" sözü, böylece yeryüzü üzerinde huzur üreten işgücü ve insanın iliklerine kadar hissedilebileceği vatandaşlık anlamına gelecekti. Bütün bunlar yeni kurulan özgürlük ve eşitlik içinde karşılıklı güven noktasında üstlerine düşen rolü oynayacaklardı ve sonra geriye kalan huzur içinde yaşamak olacaktı -işte bu, büyük tehlike kapitalizmin köküne kibrit suyu dökülmesinden sonraki insan türüne söz verilen yeni ve mutlu dünyadır.

Bu acayip ejderha vadesini doldururken, Sovyet bloğunun akli başında her üyesi, komünist sistemin her noktasının yukarıda iddia edilenlerin tamamen aksine sonuçlar üretmiş olduğunun farkındadır. Tüm bunların kanıtladığı şey, aslında Marksist peygamberlerin sadece fanteziler dünyasında gezintiye çıkmış birer sahte figürler olduklarıdır.

Şeytan

Kutsal kitaptaki insanın, mutlak masumiyetten iskatı (Şeytanla tanışması) hikayesinin iki önemli yüzü vardır. Şeytanın ilk insana sunduğu meyve çok çekici ve lezzetliydi. Bu teklif zahiri ve duygusal dünyanın zevklerine yönelikti. Ve insanın yalnızca bitkisel ve hayvani taraflarını uyandırıyor. Yani bu, materyalizmin çağrısıydı. Ancak hikayenin daha derin bir anlamı vardı. Şeytan yalın zahiri hazdan öte daha lezzetli ve mümtaz bir teklif de sunuyordu. Bilgi ağacı (*the tree of knowledge*) insana feraset sunuyordu. İnsanın gözü açılacaktı. İnsan kendisini geliştirerek masumiyet kafesinden kurtulacaktı. Entelektüel bir güce kavuşacak ve "Tanrı gibi" olacaktı. Dolayısıyla Şeytanın ayartması çift taraflı bir olaydı. İnsana düşüncelessiz hayvani şehvetin insanı materyalizme kul edecek şehvetperestliğin yolunu gösteriyordu. Ancak iş bununla kalmıyordu; insan Tanrı'ya olan sadakat borcunu inkar ediyor ve bütün günahların en büyüğünü *superbia*, kibir ve gururu kesbediyordu. Kendisini Yaraticıyla eşit görmeye, "Tanrı gibi" olmaya çalışıyordu. Bu kendini putlaştırma en yalın haliyle ve tek kelimeyle İblisçilik idi. Çünkü ipin ucunu kaçırmış bir şehvete, mağrur ve narsist bir kendini kandırmaca eklendiğinde insan kendi varlığını ve dünyanın temel unsurlarını tahrif ve manipüle ederek bir kuşa döndürtüyordu. Yani artık dünyanın Yaraticı'nın eseri olduğu ve yaratılanların asla Tanrı ya da "Tanrı gibi" olamayacağı değıldi gerçek olan. Artık insan Tanrı'nın yasa ve himayesi altında bir velayete sahipti. Ve bir nevi varisti.

Bizim batılı dediğimiz sıfat, perspektif ve düşünce biçimlerinin kaynağı Grek düşüncesidir ve bu düşünce en azından "klasik" formunda rasyonalisttir. Bu düşünce karşımıza şeytansı bir unsur olarak çıkmaktadır. En azından rasyonalist halindeyken Greklerin realite kavramı, aşkın olanı dışlar, buna göre mükemmele ulaşmanın yolu, sınırlıdan geçer. Varlık, en yüksek kategoridir ve sonsuz/ebedi ise kategori dışıdır. Bir efsaneye göre bir gemideki eski Yunanlılardan bir topluluk içerisinde biri, bilinen formel ve kapalı dünyanın ötesinde akli melekelerimizle kavrayamadığımız bir şeylerin de olması gerektiğini söylediğinde diğerleri tarafından gemiden atılmıştır.

Rönesans'ta şeytanın çağrısı, bir kurtuluş (Liberation) dalgası olarak yol aldı. Ancak biz bunun insanı daha da şeytanlaştırdığının pek farkında değiliz. Dünyevileşmemiz, bir hayata manevi dinsel ışık saçan şeyler olarak görülen idealizm ve hümanizm zamanının bilincinden çok daha güçlüdür. Şunu da belirtmeliyiz ki, dünyevileşme daimi ilerlemenin rehberliğinde "özünü bilme" (self-realization) sözünü veren bir narsisizmin desteğini alıyor ve almalıdır da.

19. yüzyıl İblisçiliğin zirvesidir ve bu yüzyılda bir şeytanın fethettiği üç alan görüyoruz. Birincisini bir toprağın işletilmesine benzetebiliriz; mümbit bir alanı üretime açıyor ve hasat alıyorsunuz. Bütün hümanist ve manevi terbiye formlarını bir biat, bir sadakat yemininde topluyorsunuz. Ama bunu bir Yaratan'a değil, "insan ruhuna" yönelik yapıyorsunuz. Gerçekten de kültüralizm, insanın kendi kendisine secde ettiği, ve idealizm ile hümanizm adına, bu imajın sürekli pir ü pak tutulduğu dev bir aynadır.

Şeytanın ikinci fetih alanı ilahiyattır. 18.yy.da bütün o sıcak ve duygulu karakteriyle dindarlık anlam değiştiriyor, ağırlık merkezi tanrı merkezilikten mesih merkezliğe kayıyor.

Başta Alman Protestan Schleiermacher olmak üzere 19. yüzyıl ilahiyatçıları, İsa'yı, ideal bir insan modeli şekline dönüştürerek fizik ya da duygusal tecrübeyi dinin merkezine yerleştirirler. İlahiyatı çok daha az tanrı ile ve çok daha fazla insanla uğraşır; aşkın olan her geçen gün biraz daha dünyasal tarafından fethedilir. Günden güne din, dinsel olur; yakınlık, kardeşlik, refah, teselli, toplumsal ve zihinsel terapi. Yeni ilahiyat, ilk görevini, -başta moral- reçeteler sunarken dünyevi kurumlarla uyum sağlamak olduğunu farz ediyor ve bunu yaparken de güç, rekabet, özgürlük ve kibre prim veriyor. Artık bir Scientia Sacra (Kutsal Bilim) olmaktan çıkarak ilahiyat, körü körüne şeytani bir hedefe ulaşmak için didiniyor ve kendisini diğer toplumsal güçler arasında uzlaşma için bir unsur olarak görüyor. İspanyol filozof Juan Donoso Cartes'in sertçe ifade ettiği gibi, "Tanrı'ya tapınmasını istiyorlar ama O'na itaat etmiyorlar."

Şeytanın üçüncü fetih alanı bilimdir (tabii bilimler). Joseph D. Mestre'in deyimiyle bilim, "kibrin oğlu"dur. 19. Yüzyıl, bilim için muzaffer bir ilerleme çağıdır. Şeytanın rüya dünyasında bilginin ikiz misyonu vardır: bilimsel araştırmalarla kainatı yöneten güçleri keşfetmeli ve insanlığın keşfedilen bu yasalarla uyumunu sağlayarak insanı dünyanın hakimi yapmalıdır. Bu noktaya ulaşmak artık bir zaman meselesidir.

1904'te Emile Bernard'a yazdığı meşhur mektubunda Cezanne "doğayı silindirler, koniler ve kürelerle yorumlamalıyız" diyordu. Zaman ve mekanı ve bütün estetik kuralların ötesinde sanatçı, diğer şeylerin yanında geometrik figürleri kullanarak artık model ya da modeller olarak "kendi" gerçeğini, realitesini yaratıyordu. Sanatçı olarak insan kendisini Tanrı'nın yerine koyuyordu, çünkü hariçteki modeller olmadan, hiçbir şeyden (*ex nihilo*) yaratıyordu.

Güzellik artık ölü bir yıldızdı. Sanat ise her kural ya da normdan türetilen estetik bir içe kapanıştı. Sanatçı ve ürünü, estetik bir birlik, sanat da yalnızca sanatçının içinde cereyan eden bir yaratma süreciydi. Sanatçı beyaz bir sayfadan, bir tabula rasa'dan başlıyordu yaratmaya; ne model ne kanun ne estetik standartlar ve ne de meşru yaklaşımlar vardı artık. Sanatçı, yapıtının en derin anlamıyla bir yaratı, dolayısıyla kendiliğinden gerçeklik olduğunu söylüyordu. Bu gerçeklik kendi içinde işin estetik boyutuydu. Guillaume Apollinaire'e göre sanatçı, bir kişilik olarak tanrılaştırılıyordu. Bu anlamda estetik ürün, hiçbir dış etkenin ulaşmadığı "an"lıktaydı. Sanat, reeldi, çünkü sanatçının kendisiyle aynıydı; sanat gerçektir, çünkü sanatçının kişiliğinden doğuyordu.

Sanatın ilahi kaynağı, dünya yüzündeki her güzelin aslı olan ilahi güzellik, unutulmuş ya da reddedilmişti. Şeytani sanatçıların hayallerinde, "yaratma süreçlerinde" ilahi güzele yer yoktu. İlahi olanın tamamen reddedildiği anda kaçınılmaz sonuç, onun yerine konacak tek şeyin inkar ruhu, şeytansı olduğudur. Bu, işin zorunlu sonucudur.

Peki ilahiyatta durum neydi? Bütün miyop rüyaların ve süre giden ilerleme vaatlerinin yanılgısını Batı ilahiyatı görmemiş miydi? Kısaca bu işin özünü anlatayacağım. Tanrı'nın yarattıkları üzerindeki hakimiyet ve gücünü ikrar etmek olan teokrazi, yavaş yavaş zayıfladı ve İsa'nın insan tarafına vurgu yapılmaya başlandı. İnsan merkeziliğin utanmazca ilanıya bir sonraki adım atıldı. Her geçen gün, Tanrı'nın yarattıklarını bir zaman geldiğinde yanına alacağını söyleyenlerin sayısı azaldı. Bunun yerine çoğu kimse, insanın bu yöndeki tüm çabalarının, tam tersine işlemesine rağmen, özde dünyanın ebedi olduğuna ve bu durumda insanın bütün gücünü yeryüzü ve toplumsal bir cennet yaratmaya harcaması gerektiğine inanır oldu. Platonizmin bize öğrettiği, "bütün varlık Hakim Tanrı (Sovereign God)'dan gelir ve tekrar ona döner" gerçeği unutuldu. İki pagan düşünür, Karl Marks ve Martin Heidegger dünyanın Tanrı'ya kesinlikle hesap vermemesini temin ettiler. Bu filozof ve benzerleri karşısında gittikçe güçten düşen ilahiyat, artık sıkı bir şeytan kuşatmasında sanal bir mahkumdu.

Mevzuumuzu anlamak için şunu bilmeliyiz ki, özellikle Heidegger'in kurguladığı şekliyle varoluşçuluk, İblisçiliğin nihai felsefi formülasyonu dur. Yüksek ve aşkın Realite reddedilir; en yüksek realite Varlık'tır ve bu değişmez ve erişilmez Varlık, bizim varlığımızı belirler. Her türlü yaratılış düşüncesi dışlanır ve bu varlıkçıl dünyada insan her türlü normdan mahrum yaşar. Hayatının herhangi derin bir manası yoktur; tek yapacağı kendisini bu varlıkçıl ve geçici akımdan olabildiğince korumaktır ve bunu da daimi

aktivite ile sağlar. Heidegger'e göre insan, bütün varlığı elinden alınmış *entworfen*'dir. İyi ve kötü, doğru ve yanlış, bu kavramların herhangi bir önemi yoktur; bütün bunlar anlamsız, durup dinlenmeden yapılan insan faaliyetlerinin sonucudur. Yani insan kendi tek bencil ruh dünyasını yaratır.

Şeytansı insana göre kendisi her türlü suç ve yarıdan bağımsızdır ve kendi şen şakrak kafiristanında özgür ve güçlü yaşama şansına sahiptir. Halbuki suçlu insan Yaradan'ına karşı zati duygular taşır ve ondan kaçıp kurtulamayacağını bilir. Varlığın çift manalı olduğunu anlamaz. Birincisi, bütün masiva ilahi iyilikten akan bir çaydır ve biz ne kadar çabalarsak, kurban versek de bu nimetlerin bedelini ödeyemeyiz. Tanrı'nın sevgisi ve lütfu insanoğlunun bütün çabalarından daha büyüktür, dolayısıyla her halükarda Yaradanımıza borçluyuz. İkincisi, masiva, şeylerin doğasını belirleyen bir evren, bir nizam, bir ilahi kanundur. Biz bu yasaya uymaz da karşı gelirsek bu bizim zararımızdır ve Yaratan'ın huzurunda suçlu oluruz. Bu suçluluğun iki boyutu vardır: Tanrı'nın sevgisini inkar edersiniz, ve bir de bizim de parçası olduğumuz Tanrı'nın yaratısının doğru nizamını inkar edersiniz.

Suçluluk kabul etmekten başka şansımız olmadığı varoluşsal bir gerçekliktir. Şeylerin doğasında telafi olmadığını biliriz, fakat kendi içimizde vicdanımızla biliriz ki Tanrı sonsuz şefkatini, kendi suçumuzla hafifleyen terazinin bizim tarafımızdaki kefesine koyarak dengeler. Biz de bir şükran ve iç huzur haline erişiriz. Halbuki gölge misali suçluluk yükünden kendi kendine kurtulabileceğini düşünen seküler insan merhametle değil, kendi zavallı vicdanının sorumluluğuyla yüz yüze gelir. Zamanımızda gittikçe artan suçluluk duygusunun göstergelerinden biri de nevroz vakalarının artışıdır.

Artan suçluluk duygusu İnsan Sitesi'ndeki iç krizin bir sürü işaretlerinden sadece birisidir. Tanrı, onun sıfatı ve işleri hakkında gerçeği söylemek ve bizden isteneni araştırmak yerine Batı ilahiyatına bir psikoterapik kurum olarak bakan yazılarda bu kurumun çaresizliği sık sık vurgulanıyor. Ancak Tanrının Ruhu yaşıyor, hem de düşük bir dünyanın ortasında ve bu kadar inkar, gizleme ve unutturmaya rağmen. Şeytanın bütün fesatları arasında, artan suçluluk duygusu ortasında ve köhne bir Batı ilahiyatı ötesinde her gün her insan Tanrı'yla görüşebilir.

İnsanın Tanrı'yla buluşması, kutsalla buluşmasıdır. Biz Tanrı'yla zahiri ve batını anlamıyla görüşürüz, buluşuruz ve bu buluşma dünyevi hayatımızdaki kutsalın billurlaştığı noktadır. Rölatif ve arızideki yaratılmış olmayan Mutlak'ın tecessümüdür. Kalbimizde ezeli cevherle bulduğumuz zaman kutsalı az çok yaşarız. Bu buluşma elbette ki, insanın merkezinde, kalpte gerçekleşir; kalbimizin sükuneti ruhumuzu bir ayna yapar ve bu aynada "kalp gözümüzle" İlahi Güneş'in şualarını görebiliriz. Bu hiperaktif (işleyen) dünyanın harala gürelesi, bizi kutsaldan alıkoyuyor, ancak sakin ve dingin bir kalp bizi tekrar kutsala kavuşturur.

Bizim arzi varlığımız rüya ve gerçek arasında sürekli bir gidiş geliştir. Hayatın çelişkileri seküler insanı rüyalarda, yanılsamalarda, ütopyalarda ve şurada buradaki ideolojik kalelerde iltica aramaya sevk ediyor. Kendi kendisini aldatan seküler insan zihinsel bilincindeki şeylerin gerçek ve erişilmesi gereken hedefler olduğuna inanıyor ve aynı zamanda da bu rüya, ütopya, ideoloji vb. şeylerle dünyayı değiştirmeyi ve iyileştirmeyi umuyor. Bu kendi kendini kandırma iki şekilde oluyor. Onun gerçek dediği şey aslında duygularımızla erişebildiğimiz yaradılışın en dış tabakasıdır, yani sadece kısırdır. Diğer taraftan ise dünyada yapmayı ya da başarmayı umduğu şeyler hep izlenimler, rüyalar, spekülasyonlar gibi sübjektif şeyler üzerine kuruluyor.

Dünyanın çelişkileriyle kutsal ve objektivitenin yardımıyla baş edebiliriz, ancak üçüncü bir unsur daha vardır: sevgi, Tanrı sevgisi. Yaratan olarak Tanrı, cömerttir ve bu cömertlik sevgidir, lütuftur. Mutlak sıfatıyla kendi ebedi Ruhunun bir yansıması olarak insana ruh bahşetmiştir. Tanrı tarafından yaratıldık ve ruhumuzun derinlerinde ölümsüz yaşıyoruz; her iki anlamıyla da Tanrı'ya mahkumuz. Her şeyimiz O'ndandır, elimizdeki herşeye O'nun sevgisinin birer lütfu olarak sahibiz. Dolayısıyla diyoruz ki, Tanrı sevgidir. Bunun içindir ki, dünya ve içindeki insan Tanrı'nın sevgisine şahadet etmelidir.